

ოჯეკვირეული საზოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტ. გაზეთი

№ 6

29 ივნისი 1908 წ.

ფასი 10 კ.

შინაარსი: ნაცია ისტორიის მზახე, **ონ-ისა.**—სხვა-და-სხვა ამბები ჩვენში და რუსეთში. ცოტა რამ საზღვარ-მარეთის სამღვდელ-ლოცაზე (წერილი ვენიდან), მ. **მგალობლიშვილის.**—ალანის ველი (ლექსი), **ხ. ლანდისა.**—ურნალ-გაზეთებიდან.—პროვინცია.—მასწავლებელი (მოთხ.), მ. **პარტენაშვილისა.**—ხმა საოულის მასწავლებლისა, **ტეხი.**—შენიშვნა, **პრისტილისა.**—მანკაღება.

„**ჩვენი კვამნი**“ რედაქცია აცხადებს პროვინციის ხელის მოაწერთა და კორესპონდენტების საყურადღებოთ, რომ ფული და წერილები გამოგზავნონ ამ ადრესით: **Тифлисъ Книжный магазинъ «Сорапаны» Рахиль Каландадзе.** წინააღმდეგ შემთხვევაში ფული და წერილები ვერ მიადწევს თავის მიზანს.

ჩვენი თანამშრომელი დოქტ. **ივ. გომართელი** დროებით პეტერბურგში წავიდა.

III. ნაცია ისტორიის გზასე.

1.

პირვანდელ კომუნიზმისა, მონაზობისა და ფეოდალიზმის ხანაში

ნაცია ისახება საკაცობრიო განვითარების იმავე საფეხურზე, რომელზედაც ისახება ადამიანთა თვით საზოგადოებრივი ცხოვრება, ამ სიტყვის ნამდვილი მნიშვნელობით; ე. ი. როდესაც ადამიანთა არსებობის უმთავრეს წყაროთ ხდება **შრომა.** უკანასკნელი პირველიდანვე ჩნდება, როგორც რამოდენიმე ადამიანის შეთანხმებულ-შეერთებული მოქმედება ამა თუ იმ საარსებო მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლათ, და არა როგორც გან-

კერძოებულ ადამიანის განკერძოებული საქმიანობა. ასე რომ საზოგადოებრივი შრომა, საფუძველი საზოგადოებრივი ცხოვრებისა, საფუძველია აგრეთვე ნაციის წარმოშობისა.

პირვანდელი საზოგადოება, როგორც ვიცით, წარმოადგენს სავარეულოთა ჯგუფებს ანუ უკეთ კავშირებს, რასაც ეწოდება ტომი. სავარეულო არის ერთი დიდი ოჯახი, ან კრებული იმ პირთა, რომელნიც ერთ და იმავე მშობლებისაგან არიან წარმოშობილნი. როდესაც ერთი სავარეულო საკმაოთ მრავალ-რიცხოვანი ხდება, იგი იყოფა; მისგან გასული ჯგუფი ცალკე სავარეულოს აღგენს. თავის შრივ ტომიც გამრავლებასთან ერთათ ნაწილდება ტომებათ. თავის-თავად ცხადია, რომ სავარეულოს შიგნით და სავარეულოთა შორის საკმაოთ ხშირი და მჭიდრო ურთიერთობაა. აქ საერთოა შრომა, ნაშრომით სარგებლობა, სიამოვნება—დღესასწაულები, მტერთან ბრძოლა და სხ. ტომთა შორის კი ურთიერთობა უფრო ბოში, უფრო იშვიათია. ზოგჯერ ეს ურთიერთობა სრულიად სწყება, მაგრამ ზოგჯერ ტომები უფრო და უფრო უახლოვდებიან ერთმანეთს და საერთო კავშირს აღდგენენ; ამის გამოწვევია ვარგუე მტერთან ბრძოლა და ან ბრძოლა ბუნების რაიმე ძლიერ მოვლენებთან. ასეთი შემთხვევები როცა ხშირათ მეორდებიან, ტომთა

კავშირი ხდება მუდმივი, რამდენიმე ტომი იქცევა ერთ ხალხად, ერთ ნაციად.

ოქმა არ უნდა, რომ პირველყოფილი ნაცია არ არის ერთ განსაზღვრულ ტერიტორიაშიან შქიდროთ შეკავშირებული. ამას ჯერ არ მოითხოვს საზოგადოებური შრომის ვითარება. ხალხის უმთავრესი საცხოვრებელი თავზაობა, ნადირობა, მწყემსობა—საქინლის მოშენება. ამიტომ იძულებულნი არიან ერთი ადგილიდან მეორეზე გადასვლა-გადმოსვლას; მომთაბარეობას, ან მდინარისა და ზღვის პირათ მოგზაურობას—გარემოებისა და სეზონის მიხედვით. აქ ხალხის ერთობა, უწინარეს ყოვლისა დამყარებულია საერთო ჩამომავლობა-გვარტომობაზე, სისხლის ნათესაობაზე. მარა აქ უკვე მოიპოვება სხვა, წმინდა სულიერი, ერთობაც. უკვე არსებობს რამოდენაიმე საერთო ენა, საერთო რელიგიური წარმოდგენანი, საერთო შეხედულება ზნეობასა და უხეობაზე, დანაშაულობაზე და მოვალეობაზე და სხ. და სხ. ერთი სიტყვით არის სულიერ კულტურის ელემენტები, რაც გადაკუთვნილი განმავლობაში ერთი თაობიდან მეორეზე გადაეცემის ფიზიკურ თვისებებთან ერთად. იმ დროის საზოგადოებრივი შრომის წეს-რიგი, რასაც ეწოდება პირვანდელი კომუნიზმი, ე. ი. საერთო შრომა და საერთო ნაშრომით თანასწორი სარგებლობა, რასაკვირველია, ჰბადებს შესაფერ ტიპს ადამიანისას. „თუ როგორ ვეყავდები ქალგორ ქალგორ წარმოშობს ასეთი საზოგადოება, — ამბობს ენგელსი—ამას კრავდა მოწოდებს ყველა თეთრების (ვერაბიელების) განციფრება წინაშე გაფუფქებელ ინდიელებისა; ამ ბარბაროსების პირადი ღირსება, პირდაპირობა, ხასიათის სიმტკიცე და მამაცობა ყველას საოცრათა აქვს. მამაცობის მაგალითები ამას წინადაც ენახეთ აფრიკაში. ზულუსებმა, რამდენიმე წლის წინათ, როგორც ნუბიელებმა, ამ ორი თვის წინათ, — ამ ორივე ტომში ჯერაც არ გამქარალა საგვარეულო წყობილება—ამათ ჩაიდინეს ის, რასაც ვერ შეიძლებს ვერც ერთი ვერობიელი ჯარი. ხელჩართულ ომში მთელ ქვეყანაზე სახელ-განთქმულ ინგლისის ქვეითა ჯარი იმათ „მაგაზინის“ თოფებით უშენდა ტყვის სეტყვას და ისინი კი (ზულუსები) უთოფათ, შეიარაღებულნი მხოლოდ შეუბათა და შეილდ-ისრებით მიდიოდენ მოწინააღმდეგეთა თვით შტიკეზამდის და, მიუხედავით შეიარაღების ასეთ კოლოსალურ უთანასწორობისა, არა ერთხელ მოახდენდენ ინგლისის ქვეითა ჯარის არევა-დარევის და შუუქცევას... იმის (კაფრის—სამხრეთ აფრიკელი) თითოეული, თვით მცირედელ მუსკული გამოჩავეთილია, გამოწრო-ობილი და მაგარი, ვით ქაპანი“...*) პირველ ყოვლირი, კომუნისტური საზოგადოება, არ მკოდენ სიმდიდრე-სი-

ღარიბისა და მონობისა, რასაკვირველია, ადამიანებს უვითარებს თავისი უფლებისადმი სიყვარულს, უწერავს გრძნობას სოლიდარობის და ძმობისს.**)

მაგრამ აქ ჩვენ სახეში არა ვგვაქვს მკითხველს განუმარტოთ, თუ სახელდობრ როგორ ხასიათს უვითარებს ნაციას სხვა და სხვა საზოგადოებრივი წყობილება. ამ წერილში ჩვენ აღენიშნავთ მარტო იმ საერთო გზას, რომლითაც მიდის ნაციებისა და მათი ნაციონალურ ხასიათის განვითარება.

მაშ დავხსნათ, რომ პირველ-ყოფილ კომუნიზმის დროს უკვე მოიპოვება კულტურული ელემენტები, რომლის ერთობა ჰქმნის ხასიათის ერთობას, რაც თავის მხრივ ხალხს ჰქმნის ერთ ნაციად. ხოლო ეს კულტურული ერთობა კი საცვებით დაყრდნობილია ჩამომავლობის, ნათესაობის ერთობაზე. საკმაო ხალხის რომელიმე ნაწილზე შორის შეწყვეს ქორწინება, რომ უმალვე გაჩნდეს დაშორების და განსაკუთრების ტენდენცია; ეს ნაწილები იწყებენ განსაკუთრებულ ფიზიკურ ტიპის შექმნაზე, ჩნდება განსაკუთრებული კილოკავი, განსაკუთრებული კულტურული ელემენტები, ერთი სიტყვით იწყება ახალი ნაციის განვითარება და კიდევაც ჩნდება ახალი ნაცია, უკეთუ საერთო ჩამომავლობის მექანიზმს, მარა დაშორებულ ნაწილებს, კვლავ არ დაუახლოვდებიან რამე გარემოების წყალობით, როგორც მაგ. საერთო გარემო მტერთან ბრძოლის საქირობა და სხ. იმ გვარათ, როდესაც კულტურა ჯერ სუსტათ არის განვითარებული, როდესაც ვერ წარმოადგენს უფრო ბუნებრივ, ჩამომავლობითი ერთობას, ვინც კულტურულ ერთობას, ასეთი გრი თავის საშოშოველ ატარებს ნაციონალურ დაშლა-დარღვევის ელემენტებს.

მაგრამ კულტურა თან და თან ვითარდება, უფრო და უფრო ღილ მნიშვნელოვან როლს იქერს და შეუძლებლად ხდის ნაციის დარღვევას იმის დაგვართ, როგორც ვითარდება საზოგადოებრივი ცხოვრება, რასაც, როგორც ათ ვთქვამ, აწარმოებს საზოგადოებრივი შრომის განვითარება.

მიწათ-მოქმედება, რომელიც ისახება აგრეთვე პირველყოფილ კომუნიზმის დროს, თან და თან წარმატებაში მიდის და ბოლოს ხდება საზოგადოების არსებობის უმთავრეს წყარო. შრომა უკვე იღენ ნაყოფიერებას აღწევს, რომ ადამიანის ნაწარმოები აღქმავტება იმის, რაც საქიროა პირადათ მშრომელის სარჩენათ. სასარგებლო ხდება ომში დატყვევებულთა მუშა-ხელათ გადაქცევა. მონების გაჩენა კიდევ უფრო ანაყოფიერებს შრომას, მატულობს ქონება-სიმდიდრე, რაც მესობელ ხალხთა შორის ადირებს მტაცებლობის სურვილს, მატულობს

*) იხ. ფრ. ენგელსის „Происхождение семьи, частной собственности и государства“ გვ. 83-4. აქ აღნიშნული მაგალითით დიდათ საგულეობია. თუ აფრიკის ველურებრივ კი ასეთი თავდაწირვებლებით ევევებოიან მალდ კულტურისან ინგლისელებს, ცხადია, ის აზრი, ვითომ როდესაც მალდი კულტურა დაბალში შედის, ის აზრი, ვითომ აღარ განიკლდის ეროვნულ მონობის ტანჯვა-მწუხარებისა, ეს აზრი ცხადია ზოგიერთ ჟურნალიტის... შეცდომა უნდა იყოს.

**) სხვათა შორის, ნ. ზიბერს მოყავს ასეთი მაგალითი. ევროპელი მგზავრი ერთ დასს ევლურებისას შესთავაზებს ბოლო ლიკიორს. ევლურები მორიბებენ ბოთლს. მაგრამ აი ევლური ხედებს, რომ უკანასკნელ ამხანაგისთვის სამსელი აღარა რჩება; იგი თავის წილს სრულად აღარ უღობავს, პირში დაიკვებებს და პირიდან ასმევს ბოლოს დარჩენილ ამხანაგს. („Очерки первобытной культуры.“)

ომიწრობის სიბაბი თუ მიზეზი, ხშირდება და მწვაედება თეთი ომიწრობაც. მჭგრამ ტენიკა უკვე იმდენით გან-
 ცხობრებულია, რომ სამუშაო იარაღები აღარ გამოდგე-
 ზა საომრით. ომში გასასვლელათ საქირა განსაკუთრე-
 ბული შიიარდება. ვარდა ამისა, მეურნეობის ხანგრძ-
 ლივით მრტოვება იმდენათ ახდენს საქმეს, რომ განსაც-
 დელში ავდენს თვით მეურნეობა ღა მის ოჯახობის არსე-
 ბობას; მეურნე ერთიანთა მიკერებულრა სმშუშაო მი-
 წაზე ღა მთელი ხალხი—განსაზღვრული ტერიტორიაზეა
 ამ ტერიტორიის და ქონება-სიმდიდრის დასაცავათ
 ჩნდება განსაკუთრებული კატეგორია აღმამათა (სამხე-
 დრა წოდება), რომელთაც ამ საბატოო სამსახურისათვის
 მეურნენი ქვაყოფილებით აძლავენ საქირა სარჩო-საბა-
 დებელს. კლასებისა და ჰაეცილობის, პროფესიების
 ვაგნა, რასაკერვლია, მბადებს ინტერესთა წინააღმდე-
 გობასაც, ათსავგარ დავი-დარბას, ართულებს საზოგა-
 დობერი ურთიერთობას, ართულებს და ხლართავს მარ-
 თვა-გამეგობის საქმეს. ამ საზოგადო საქმეების გასაძლო-
 ლათ საქირა ხდება განსაკუთრებული ცოდნა, გამოც-
 დლება ღა უნარი ამ საქმეებისათვის გლებებს ეკარგებათ
 სურვილიც და საშუალებაც. ამჩტომ ვამგებო, მოხა-
 მართლეობა, კანონმდებლობა და თვით რელიგიოზური
 ფუნქციების ასრულება გადადის განსაკუთრებულ, სპე-
 ციალურ კატეგორიის აღმამათა ხელში. ასე წარმოი-
 შობება არისტოკრატია და სამღვდლოება; ამათი სრმ-
 დიდრე, ძალა და გავლენა უფრო და უფრო იზრდება,
 იზრდება და ვითარდება მათი ცოდნა და გამოცდილებაც.
 მათ არ სპირდებათ ფიზიკური მუშაობა; მათ ბვერი თა-
 ვისუფალი დრო აქეთ აზრისა და გრწომის სავარჯიშოთ
 და განსავითარებლათ. ხელოვნება, ფილოსოფია და მთე-
 ლი სულიერი კულტურა იმათ ხელშია, ისინი აწარმოე-
 ბენ ნაციის სულიერ განვითარებას.

საშუალო საუკუნეობის ეკონომიური და სოციალ-
 ბოლიტერი წყობილება, ბატონ-ყმურ-ფეოდალური
 ცხოვრება, იმ დროის სწულაბო კარ-ჩაკეტლობა კარგათ
 არის ცნობილი. თვითმული სოფელი თუ თემი სრულიად
 დამოუკიდებელი ერთეულია, რადგან საკუთარი ძალა-
 ლონთ იკმაყოფილებს თავის ყოველგვარ საქირაება-
 მოთხოვნილებებს. თვითმული რთობის მებატონე პატარა
 მეფეა თავის საბრძანებელში; იგია თვის ქვეშევრდამათა
 ერთად-ერთი მოსამართლე, კანონ-მდებელი და მმართვე-
 ლი; იგევა ჯარის უფროსი, მთავარ-სარდალ... საქმობთ
 განვითარებული ხელოსნობა რამდენათმე იწვევს ნაწარ-
 მოებათა გაცელა-გამოცვლას, აღებ-მიცემობას სამიმოსე-
 ლო გზებ.ს მხრივ განსაკუთრებული მთაჯვე ადგილი,
 ვინმე საერო თუ სასულიერო ფეოდალის სასახლის მახ-
 ლობლათ, იქცევა სავაქრო პუნქტათ. აქ გროვდება საქ-
 მობთ თვალ-წარმტაცი სიმდიდრე, რის დასაცავათ საქი-
 რო ხდება ციხე—გალავანის გაცეთება. ასე შენდება ქა-
 ლაქი. აქ თავს იყრინ საუკეთესო ხელოსნები, რომელნიც
 ეწყობიან ამქირებათ. ამათ ნაწარმოებით სარგებლობენ
 როგორც ქალაქის მცხოვრებნი, ისე ახლო-მახლო მდ-

ბარე სოფლები. ზოგჯერ სოფლიდან ქალაქში მიიქეთ
 ნელი, დასამუშავებელი მასალა. მაგრამ ქალაქსა და
 სოფელ შორის ურთიერთობა მაინც მეტათ სუსტია. ქა-
 ლაქის ნაწარმოების მომხმარებელი განსაკუთრებით თა-
 ვალ-აზნაურობაა. გლებები საკუთარი ნაწარმოებით იკმა-
 ყოფილებენ ყველა თავის მოთხოვნილებებს. ხალხის სა-
 არსებო წყარო უმთავრესად მიწათ-მოქმედებაა, სოფლის
 მეურნეობაა და ისიც ნატურალური მეურნეობა, ე. ი. წარ-
 მოებათ თავის საკუთარ მოთხოვნილებათა დასაქმყო-
 ფილებლათ. ამიტომაც, თითქმის მთელ ფეოდალურ
 ეპოქის განმავლობაში, რომლის ქვაკუთხედაა გლეხური
 და ხელოსნური ფორმა წარმოებისა, აღნიშნული კარა
 ჩაკეტლობა ხელ-უხლებელი რჩება. გლებისა თუ ხელო-
 ნისისთვის თითქმის მთელი ქვეყანა თავდება იმის სოფ-
 ლისა თუ ქალაქის სახლებრებთან. ამ დამოუკიდებელ
 თემთა შეერთებას და ისიც დროებით იწვევს მხოლოდ
 გარკვე მეტრთან ანუ შეიძლება აგრეთვე ბუნებასთან
 ბრძოლა. მუდმივი ურთიერთობა კი აქ არ არსებობს.
 მაგრამ თუ წარმოელი ხალხი, დანაწილებული დამოუ-
 კიდებელ სოფლებათ და ქალაქებათ დაშორებული თით-
 ქმის განცალკევებული ერთმანეთისაგან, ცხვეე არ თი-
 ქმის მღლად და პრივილეგიან წოდების ხალხზე, თავად-
 აზნაურობასა და სამღვდლოებაზე. ეს ბატონები ხშირათ
 ხდებობან ერთმანეთის როგორც ომიწრობის, ისე მშვიდო-
 ბიანობის დროს. მათ შორის მიმოსვლას ამტკიცებს და
 მკიდრო კავშირს აბამს მწერლობა, პოეზია, ხელოვნება,
 ფილოსოფია და სხ. მაღალი წოდების ბატონებიცე იაიან
 მატარებელი და პირდაპირი შემოქმედნი მთელ სულიერ
 ნაციონალურ კულტურისა; ამში თითქმის არავითარ
პირდაპირ მონაწილეობას არ იღებს მშრომელი ხალხი;
 იგი, ასე ვთქვათ, გარიყულია ნაციონალურ კულტური-
 დან, მას სამისოთ არა აქვს დრო, რადგან დილიდან
 საღამომდის შთანთქმულია ფიზიკურ წრომაში თავის
 თავისა და ბატონების სარჩებთან.

აქ იბადება ერთი დიდი საკითხი.
 ჩვენ ვიცით, რომ იქ, სადაც არ არის კულტურუ-
 ლი ერთობა, იქ არ არის არც ნაციონალური ერთობა,
 იქ არ არის თვით ნაცია. რალას უნდა წარმოადგენდეს
 ნაცია აღნიშნულ ვეპოქაში? ოტრო ბაუერიის აზრით ამ
 ნაციის ნაციონალურ ხასიათის მტარებელია მხოლოთ
 გაბატონებული წოდება. „გლებებს არავითარი წილი არ
 უღვევთ იმაში, რაც აერთებს ნაციას“, ამიტომ „გერმან-
 ნელი გლებები იმ დროს არც შედიან ნაციაში, ისინი
 არიან მხოლოთ ნაციის ბოლოში მდებებულნი, ნაბო-
 ლარები (Hintersassen)“*. ოტრო ბაუერიის აზრით ასეა
 საქმე თვით კაპიტალიზმის პირველ ხანებშიაც. იმის სა-
 ჩვენებლათ, თუ გლებობა რამდენათ განდევნილია ნა-
 ციონალურ კულტურიდან, ის გერმანელ ვაქრებისაგან
 გამოთქმულ შარისაც კი ვახსენებს გლებების შესახებ:
 „გლებნი იგია, რაც რომ ხარები,
 მხოლოთ მათ თავვე არა აქეთ რქები“.

*) Die Nationalitätenfrage und die Socialdemokratie. გვ. 48—44.

ბაუერის აზრით თვით დღევანდლადისაც კი საქმე არსებითათ არ შეცვლილა. „არსებითად—განაგრძობს იგი—ჯერ კიდევ დღესაც საქმე ისეა, რომ ნაციონალური კულტურა არის გაბატონებულ კლასების კულტურა, ნაციას—რომელიც გაგებულ უნდა იქმნას, როგორც კულტურული ერთობა,—არ ეკუთვნის ხალხის ფართე მასსა; ეს მხოლოდ ნაციის ნაბოლარია, ამ მასის ექსპლუატაციაზე კი, რასაკვირველია, დაყრდნობილია ამაყი შენობა ნაციონალურ კულტურისა, საიდანაც იგი ჯერ კიდევ განდევნილია.“*) ჩვენის აზრით, ამ ციტატაში უტყუარი ქვეშარტება იმდენათ არის გაზვიადებული, რომ იგი ჰკარგავს სიმაბოროტეს. სრულ შეცდომათ მიგვანინა იმის თქმა, რომ „ნაბოლარებზე“ არ ეკუთვნის ნაციასო. თქმა ან უნდა, რომ კლასიურ საზოგადოებაში მშრომელ ხალხს ნაციის ნივთიერ და სულიერ სიმდიდრიდან წილათ ხედება მხოლოდ ნამცეცები, ამ აზრით იგი ნაციონალურ ცხოვრებიდან გარიყულია, იგი ნაციის ნაბოლარია. მაგრამ მიუხედავათ ამისა, იგი მაინც შემადგენელი და შემოქმედი ნაწილია ნაციისა, არა მარტო თავისი ფიზიკური შრომით, არამედ აგრეთვე თავის პსიხიური ცხოვრებით, მთელი თავისი არსებით. კლასების გაჩენა, ექვს გარეშეა, ნაციონალურ ერთიანობას არღვევს, მარა მიუხედავათ ამისა, განსაზღვრული ერთობა მაინც არ ისპობა. ამას ნათლათ განგვიმარტავს შემდეგი პატარა მაგალითი. ყველას, ვისაც კი შესწევს რამოდენიმე უნარი დაკვირვებისა, ევოლუცია ასეთი შემთხვევა. იური აღმამანი, ერთი და იმავე დენ-მამის შვილები, დიდათ განსხვავდებიან ერთი მეორისაგან არა მარტო გარეგანი სანახაობით, არამედ აგრეთვე პსიხიურათაც; ერთი უფიცი-უსწავლეელია, მეორეს კი უმაღლესი სწავლა-განათლება მიუღია; ამ ორ აღმამანში ისე დიდი განსხვავებაა, თითქოს მათ შორის მთელი უფსკრული იყოს გათხრილი. მაგრამ, მიუხედავათ ამისა, მათი პსიხიური ვითარება, ბუნება, ზისათი ვასაოცარ მზავსებასა და ერთობას წარმოადგენს. ასეა არა მარტო იმის გამო, რომ ისინი ერთი და იმავე დენ-მამის შვილები არიან (მაშასადამე მემკვიდრეობით მიუღიათ საერთო თვისებები), არამედ აგრეთვე ამიტომაც, რომ მათ საერთო ოჯახის ბევრი საერთო ქირ-ვარამი, სიხარული თუ მწუხარება და თავგადსასავალი განუტლიათ.

ის, რაც მართალია კერძო ინდივიდებისათვის, შეუდარებელია მეტათ მართალია მთელი ნაციისათვის. ამის კლასები, რაც უნდა გათიხროს იყვენ ეკონომიურათ და კულტურულათ, ისინი მაინც ერთი და იმავე საზოგადოების ბედ-იღბალის, თავ-გადასავლის და ერთ და იმავე ისტორიის ნაყოფი არიან; რაც უნდა დაბალი და ნაბოლარა იყოს კლასი, იგი მაინც სრულიათ არ არის მოკლებული ნაციონალურ კულტურის ზეგავლენას. ეს უკანასკნელი უხილავი მიღებთ ვგზავნება მეტონაკლების ძლიერებით, რასაკვირველია, მაგრამ—უმკველათ ვგზავნება—ნაციის ყველა აღმამანებს. აქ არ შე-

ვიძლია არ დავიმოწმოთ ყორსის შემდეგი მკვეთრი სიტყვები: „მაგრამ, ბატონებო, მუშები, მშრომელი ხალხი სამშობლოსთან ერთობაში არიან... სამშობლოსთან აახლოვებს მათ თვით სფერა აზროვნების მოქმედებისა. თუმცა ზემბა მართალი იყო, როცა განაცხადა, რომ მუშებისათვის, პროლეტარებისათვის, რომელნიც დღევანდლამდ უკიდურესათ უფიცნი არიან ან და ერთიანათ შთანთქმენლი ყოველ დღიურ ლუკმა პურისთვის მზრუნველობაში, ამ მუშებისათვის სრულიად მიუწოდებელია მშენებრება იმ დიად ნაწარმოებთა, სადაც აღბეჭდილია საფრანგეთის გენიოსობაო; მაგრამ არა მარტო ლიტერატურის საშუალებით, არამედ აგრეთვე ცოცხალი და რეალური ტრადიციით საფრანგეთის შემოქმედლებითა აზრები თან და თანობით ეწვეთება-ექსპრესია მუშათა კლასის ცნობიერებაში. მე-XVIII-ე საუკუნის მუშები, რასაკვირველია, ძალიან ნაკლებათ კითხულობდნენ ვოლტერსაც, რუსოსსაც, დიდროსსაც და ენციკლოპედისტებსაც; მაგრამ როდესაც იფეთქა რევოლუციამ და შემდეგაც რევოლუციის მთელი დროის განმავლობაში რაკი საქირო გახდა რევოლუციონურ თავისუფლების დაცვა წინააღმდეგ კვლესისა, მუშები რამდენსამე თვეში გაიმსკვალენ ვოლტერის კრიტიკის სულით; და მხოლოდ ჩვენ მუშებ შორის შეიარჩინა მან (ვოლტერის კრიტიკამ) მთელი ძალა თვისი ზე-შთავონებისა“ და სს.*).

რასაც აქ ყორსი ამბობს დღევანდელ და მე-18-ტე საუკუნის მუშების შესახებ, იგივე უნდა ვთქვათ ყველა ეპოქის მუშა ხალხზე. ამას ნაციასთან აერთებს „თვით სფერა აზროვნების მოქმედებისა“. უხილავი მიღებათ, ცოტ—ცოტაობით და თან და თანობით ნაციონალური კულტურა ეწვეთება და ექსპრესია მის ცნობიერებას, ამასთანავე, ეს ზეგავლენა რაც დრო მიდის, იმდენი უფრო ძლიერდება; რამდენადც ვითარდება საზოგადოებრივი ცხოვრება, რამდენადც იზრდება და ვითარდება თვით კლასიური წინააღმდეგობანი, იმდენათ მუშახალხი უფრო მეტი, უფრო ფართე მონაწილე და თანახიარი ხდება ნაციონალურ კულტურისა....

ონ.

სხვა-და-სხვა ამბები

ჩვენში.

ხუთშაბათს, 26 ივნისს, შესრულდა ათი წელიწადი მას შემდეგ, რაც უკვალოთ დიკარგა ჩვენი საზოგადო მოღვაწე-მწერელი ი. გ. მაჩაბელი. მაჩაბელი დაიბადა გორის მაზრაში სოფ. თამარაშენში 1854 წ. 16 წლისამ გაათავა გიმნაზია. ერთის წლის შემდეგ შევიდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში ფიზიკო-მათემატიკურ ფაკულტეტზე. სტუდენტობის დროს მშენებრათ შეის-

*) სიტყვა წარმოთქმული პარლამენტში 8 და 15 დეკ. 1895 წ. „Испернаціонализмъ и патриотизмъ“ გვ. 33-4.

*) იქვე. იხ. აგრეთვე გვ. 66, 72—73.

წავლა ინგლისური და ნემეცური ენები. უნივერსიტეტის გათავების შემდეგ მიემგზავრება საზღვარ-გარეთ და შედის გოგენგეიმის აკადემიაში. სპეციალურათ სწავლობს მეურნეობას, ამის შემდეგ მიდის საფრანგეთში, სილანაჲ ბრუნდება პეტერბურგს. აქ იმან ჩაუღდა საძირკველი ქართული **სპექტაკლის**, რომელიც ეხლა თითქმის ყოველ წლებით იმართება პეტერბურგის სტუდენტთა სასარგებლოთ. პეტერბურგში გაიცნო ი. გ. ჭავჭავაძე, რომელთან ერთად გადათარგმა ქართული ენაზე შექსიზირის დრამა „სოლოლონი“. მაჩაბელი ბრუნდება სამშობლოში. ის დანიშნულ იქნა სათავად-აზნაურთა გიმნაზიის ინსპექტორათ, ი. ჭავჭავაძის რჩევით ამ თანამდებობას თავს ანებებს და შედის კასპირთა სათავად-აზნაურო ბანკში. იღებს მონაწილეობას ვაზ. „ივერიაში“. ისევე აწარმოებს რამდენიმე წელიწადს ვაზ. „დროება“-ს, რომელიც გადასცა მას ს. მესხინი. ივ. მაჩაბელმა სთარგმა ქართულთა „მალატიკა“, „ოტოლა“, „ჰმაკტიკა“, „იულიოს ცეზარი“ და „რიჩარდ მესამე“. ბანკში სამსახურის დროს მას დიდი უთანხმოება მოსდის ი. გ. ჭავჭავაძესთან. რამდენიმე ხნის შემდეგ ი. გ. მაჩაბელი უკვალათ დაიკარგა. („ზაკ.“)

24 ივნისს მოხდა კრება თავად-აზნაურთა წინამძღოლდ მუხტატების და გამგე კომიტეტისა ქართულ თეატრის საიჯაროთ მიცემის შესახებ. კრებამ განიხილა ის პირობები, რომელიც მათ დაუღდა მოიჯარადრე ქ-ნ იავორსკიამ. უქანასწენლი ქსირულობს თავის ხარჯით მოაწუოს სცენა, ყოველ წლებით აძლიოს საიჯარო გადასახადი თავად-აზნაურობას 17000 მან., უნდა შეინახოს თეატრი თავის ხარჯით და დაუთმოს ქართულ დრამატულ დასს თვეში 6 საღამო და ორი დღეა წარმოადგენს თავის იმ ფასში, რა ხელ შეკრულობასაც დასდებს გამგე კომიტეტი. კრებამ გადასწყვიტა მიეცეს იავორსკის თეატრი საიჯაროთ დღიდან გათავებისა 1912 წ. პირველ ივნისამდე.

კავკასიის ნამესტნიკის განკარგულებით შესდგა კომისია, რომელმაც უნდა გადათავადიროს 1900 წ. 1 მაისის კანონი. ამ კანონით მიწების შექმნასა და სარგებლობაში უპირატესობა ეძლევათ ადგილობრივ მკვიდრთ. თბილისის გუბერნიის მარშლის შემადგომლობის თანახმად ამ კომისიაში დანიშნულ იქნენ სიღნაღის მაზრის თავ. დ. ე. ჩოლოყაშვილი, მ. მ. მაჩაბელი და გ. ბ. საყვარელიძე. 21 ივნისიდან უკვე დაიწყო მუშაობა.

28 მაისის ვაქრობიდან ქ. შ. წ. კ. გ. საზოგადოების სასარგებლოთ შეგროვდა ჯერ-ჯერობით 680 მან. ფული კიდევა მოსაკრეფი. შემოსავლის 5/10 დაუთქვენ საზოგადოებას ზვეგიერთ რაიონის გზის სადღურის მებუფეტებმა.

სამშაბათს, 24 ივნისს, პუშკინის ბიბლიოთეკის შენაშაში მოხდა საზოგადო კრება ობ. წერილ ვაქართა პროფესიონალური საზოგადოებისა. კრების გახსნისათანავე საზოგადოების აღმასრულებელმა ორგანომ წააკითხა მოხსენება თავის მოქმედების შესახებ. კომიტეტს ჰქონია 50 სტომა პირველ საზოგადო კრებიდან ამ დრომდის. საზოგადოებას ჰქონია შემოსავალი 3000 მან. ამოდენავე ყოფილა გასავალი, კრებამ დაამტკიცა მოსალოდნელი ხარჯები და ინსტრუქცია მიაღიარ და უზნის

კომიტეტებ შორის. კარგა ხანს იქონია კრებამ მსჯელობა შანტაჟისტების შესახებ. დაადგინა პრესის შემწეობით მიმართოს მათ დაანებონ თავი ცარცვა-გლეჯას და დაუბრუნდენ ჩვეულებრივ ცხოვრებას... ბოლოს აირჩიეს კომიტეტის და საზვეიზო კომისიის წევრები. კრებამ მალევე გამოუცხადა ი. ნ. მერკელიძეს და ამოიჩინა საზოგადოების საპატიო წევრათ.

ნამალადევი ჩამოაკლეს მეთავე საპოლიციო უზანს და ცალკე ნაწილათ აქციეს. ნაცვლათ სამი გოროდოვისა იქნება იქ 21; უზნის ზედამხედველი იქნება ოთხი.

თბილისში ისევე გამოიერებულა ჩხრკა დაპატიმრება. 23 ივნისს პოლიციის მეტხრე ნაწილში დაპატიმრეს თორმეტი კაცი.

23 ივნისს, ქობულეთში, ვილაც უცნობები თავს დაესხნენ ამიერ კავკასიის რ. გზის კერისონა პროვინციის უფროსს ინჟინერ რომუზენედს და სროლა აუტყხეს. როზეტელი და სასიკვდილოთ დასჭრეს. დასჭრეს აგრეთვე მისი ცალი. ბაორკო-განმზრახველნი მიიმალნენ.

სოფ. მიჯლიან (ბორჩალოს მაზრა) გვატყობინებენ, რომ საგლეხო ბანკს საპოლიციო ჩამოურთმევი მიჯელ ქართველებისთვის 200 დესეტ. სახნავი ადგილი „ყადრი-ყული“, რომლითაც ისინი ას წელიწადზე მეტია სარგებლობენ და გადაუცია დალბარელ თათრებისათვის. მიჯაში ირიცხება 63 კომლი გლეხი, დალოარში 17 კომლი სცხოვრობს. ამ ნაირათ 63 კომლის ინტერესი ეწირება მსხვერპლათ 17 კომლის ინტერესებს... მიჯელებმა არ იციან საით გადაეციოდენ. მცხოვრებლები სასოწარკვეთობებში არიან ჩაკვიფუნლნი, რადგან ახლო-მახლო ადგილებში აღარ მოაპოვება სახნავათ გამოსადეგი ადგილები...

რ უ ს ე თ ი .

ქ. გორონეში სიკვდილით დასაჯეს ქალი ფეოლოროვა, რომელიც განიზრახა გორონეის გუბერნატორის მოკვლა.

სიკვდილით დასაჯეს: ოდესში-სამი, რიგაში-ორი, ვარშავაში-ერთი. ვილნაში-ორი.

სიკვდილი მიუსაჯეს: ეიტომირში-ერთს, კრემენჩუგში-სამს; სსკოვში-გინეზისტი ფოლვიკის; კიევში-სამს; ხარკოვში-ორს. სევასტოპოლში-ერთს, ოდესაში-ერთს, ეკატერინოსლავში-ერთს.

რუნის რესპუბლიკის საქმის გარჩევა გათავდა. ოთხი გამართლეს. დანაჩენ 65 გადაუწყვიტეს კატორგაში მუშაობა 4-15 წლამდის.

კიევში ქვეიდან შეიშალა სისხლის სამართალში მიცემული ტუსადი იუშკოვი, რომელიც ასრულებდა ჯალათის მოვალეობას. იუშკოვმა თავის კამერას ცეცხლი წაუკიდა, რომ თავისი თავი შიგ დაეწო.

სევასტოპოლის საზამთრო საკრებულოში უპოვიათ მრავალი არაღვგალური ლიტერატურა, სტამბა 2 ფ.

შრიფტით და ბეჭედი ს.-დ. პარტიისა. დიქტირეს ერთი მსახურთაგანი.

კორობოვოში (მინსკის გუბ.) ჩხრეკის დროს მიძი- მეთ დასტურეს ურიადნიკი; სროლა აუტეტეს ბოქაულსა და სტრაენიკებს, რომელთაც თავის მხრივ სროლითვე უპასუხეს და სასიკვდილოთ დასტურეს ერთი მსროლელო- თაგანი.

რომენის და ნიკოლაევის მხარებში სეტყვამ გაა- ფუქა 11,000 დესეტ. პური და ბოსტნეულობა.

რიგაში დახურეს მეფეებების სიეხდი.

პეტერბურგში დააპატიმრეს პირველი სათათბიროს დეპუტატი ბაზენკო, შრომის ჯგუფის წევრი.

ეკატერინოდარში, როდესაც მეორე სათათბიროს დეპუტატი შირსკი ციხეში მიჰყავდათ, მის ეტლს ვიღაც უცნობებმა სროლა აუტეტეს.

ჩერკასში ციხეში ჩასვეს პირველი სათათბიროს დეპ. ნესტერენკო.

კიევის პოკროვის მონასტერში გაჩხრიკეს მორჩი- ლი ქალების კელები. ხელში ჩაიგდეს მიწერ-მოწერა.

„Вятская Ръчь“-ი დააჯარიმეს 500 მან.

სევსტოპოლში ყერძო ბინაზე დააპატიმრეს 26 კაცი. ყველამ თავის თავს ადგილობრის ს.-დ. კომიტე- ტის წევრი უწოდა.

მატარებელში უფის ახლო გაძარცვეს ორი არტელ- შნიკი, რომელთაც მიჰქონდათ 36,000 მ.

„რუსკი ვედ.“ რედაქტორს ეპატია 1,000 მან. ჯა- რიმა.

ვიბორგში ირჩევა საქმე 30 დაბალ ჯარის კაცისა, რომელთაც ბრალათ ედებათ ვიბორგის მეციხოვნეთა ასაჯანყებლათ მომზადება.

გრაიზოვკაში თავად-ახნაურთა წინამძღოლს ვო- ლოცკის წარუდგინეს ბრალდება უფლებების გარდამატე- ბისათვის 1906 წ. საერობო კრებაზე, როდესაც ირჩეოდა კითხვა სახელმწიფო სათათბიროს მოწვევის შესახებ.

ფინლიანდიის სეიმის არჩევნებში, შარშანდელ წელთან შედარებით, ნაკლები ამრჩეველი იღებს მონა- წილობას.

ეკატერინოსლავში აღმოაჩინეს ყუმბარების საწ- ყობი.

პოლტავის ციხეში გაჩენილა სახადი.

იუზოვკაში, რიკოვსკის ერთ-ერთ მდნის მდარო- ში, აფეთქდა გაზი; მდაროში იპოვებოდა 390 კაცი. გამოიყვანეს ცოცხლათ 73, რომელთაგან 10კ. მალე გარდაიცვალა.

„Рязанский вѣстник“-ი დააჯარიმეს 200 მან., რადგანაც შივ მოთავსებული იყო სტატია ეპარქიალურ არქიელზე.

რიგაში ცილიობენ დაარსონ რუსის ხალხთა კავ- შირი. ამის გამო გაცხარებული მიწერ-მოწერა აქვე დუბროვინთან.

8 იენისს, სოფ. მოსკოვსკოვში (სტავროპოლის გუბ.) რუსის ხალხის კავშირის წევრებმა მოიწადინეს თავიანთ ბაირადის კურთხევა. კვირა დღე იყო. აუარე- ბელი მოლოცველი იყო შეგროვილი საყდართან .როდეს- საც გლუხებმა დაინახეს, რომ „მოკავშირეებს“ თავისი ბაირადი მიჰქონდათ საყდარში, იმათ ამის ნება არ მის- ცეს, რადგანაც ჩათვალეს ეს საყდრის შეურაცხყოფათ. დაიწყო ჩხუბი. „მოკავშირეებმა“ მიმართეს სოფლის მოხელეებს, მარა ვერც იმათ უშველეს, მაშინ „მოკავ- შირეებ“მა მოსთხოვეს მღვდელს, რომ მას წაეკითხა ამის შესახებ გლუხებისთვის გოზენატორის და არქიე- ლის განკარგულება. მღვდელი იღიზანს იღვა უარზე, მაგრამ ბოლოს მაინც დაჰყვა „მოკავშირეებს“ და დაი- წყო კითხვა. გლუხებმა მართეს ყვირილი და მღვდლის ხმა დაჰფარეს, რადგანაც შეურაცხყოფათ მიაჩნდთ ბაი- რადის შეტანა საყდარში, რაზედაც (ბაირაღზე) დახა- ტული იყო ლომები, ვეშაპები და სხვა. ბაირადის კუ- რთხევა ვერ მოახერხეს. მეორე დღეს მოვიდნენ სტა- ვროპოლიდან მთავრობის წარმომადგენლები საქმის გა- მოსამიყვლათ. ბევრი გლეხი დაატუსაღეს. „მოკავშირე- ნი“ კმაყოფილნი არ არიან მათი დატუსაღებით და მოითხოვეს, სხვათა შორის, მღვდლის სასტიკათ დას- ჯასაც. („რეჩი“ 17, 18, 19, 20 იენისისა).

მოსკოვში მუშამ მოკლა ტრიოზგორნი ლუდის გა- მოსახდელ ქარხნის დირექტორი ფეიდლერი.

სახელმწიფო დუმის წევრმა დეპ. საღათელიანმა მიიღო ტელეგრაჟმა, რომელიც მოგვითხრობს ოსმალე- თის აღმინისტრაციის და სულთანის ჯარის ძალომობრო- ბას ვანის ოლქში და ოსმალეთ-სპარსეთის საზღვრებზე. ტელეგრაჟმაში, სხვათა შორის, მოხსენებულია, რომ ჯარი გზადის ერთი სოფლიდან მეორეში და ეძებს იარაღს, რისთვისაც გლუხებს აყენებენ წარმოუდგენელ ტანჯვა- წველებას. ხშირათ გლუხები განგება კიდულობენ იარაღს, რომ გადასცენ მთავრობას და ამით თავიდან მოიშო- როს ის. თადირ ფაშის შვილი ჯეყედე ბეი სოფ. ხა- ჩანში ათი დღის განმავლობაში უბრძანებდა თავისს სალ- დათებს ძალომობრობა ეხმარათ დედაკაცებზე და არ და- ენდოთ პატარა ქალებიც კი. შვიდი კაცი და ორი ქა- ლი მოკლეს ცემით. ათი დედაკაცი სიკვდილის პირა- დაა მისული. თავს ზარ დაცემული ბევრი თავათვე იკ- ლავს თავს. 6 სომხის სოფელი აკლემულია და გაძარ- ცული. ქ. ვანში მრავალი სომეხია დაპატიმრებული.

ცოტა რამ საზღვარ-გარეთელ სამღვდელთა შესახებ.

წერილი ვინიანა.

დღეს საყოველთაოთ ცნობილია, რომ ეგროპა-ამერიკაში ბრძოლა მეცნიერების და სარწმუნოების შორის აღარ არსებობს. კარგა ხანია უკვე გათავდა ბრძოლა; ბრძოლა გათავდა და მის შემდეგ მეცნიერების სრული გამარჯვება აღიარებული. მეცნიერებამ შეუძლებლათ სწრაფად სარწმუნოებასთან შერიგება. მან განდევნა იგი ცოდნის სამეფოდან და გამოაცალა მას მკვიდრი ნიადაგი. სარწმუნოება აღიარებული იქნა მხოლოდ კერძო პირის რწმენის საქმედ. საყურადღებოა მისი გათავალისწინება, თუ რას აკეთებდა და რას აკეთებს ამასობაში ამ სარწმუნოების მატარებელ-მქადაგებელი სამღვდლოება, საით მისწრაფების და რა ტაქტიკა ადგია. უმკველათ ყველად და ყოველთვის მათი ტაქტიკა და მიზანი ერთი და იგივე იერ ექნებოდა: იგი გამოიცვლებოდა სოციალურ-პოლიტიკურ პირობათა გამოცვლის თანახმად, იგი ეცდებოდა ხან ძალით, და ხან ორკოფობით ფართო მასის გულის მოგებას და თავის ინტერესებისათვის დამორჩილებას. სწორედ ამგვარ მოვლენებს ხედავთ ჩვენც საზღვარ-გარეთელ სამღვდლოების მოქმედება-არსებობაში.

იქ, სადაც სარწმუნოება ჯერ კიდევ სახელმწიფოს მიერ დაცულია, მისი მქადაგებლები, სამღვდლოება გვარაინთ გრძნობს თავის-თავს, თუმცა ნათლად ხედავს, რომ რაც დრო გადის მას თანდა-თან ფეხიდან ნიადაგი ეცლება და მისი წინანდელი განუსაზღვრელი გავლენა მასსაში საგრძნობელათ კლებულობს და სუსტდება. რომ ამგვარი ფართო მასის შეუწყნარებელ გულ-გრილობას სარწმუნოებისადმი ბოლო მოეღოს და ძველებური სანატრელი დრო ბატონობისა დაიბრუნოს, ის იბრძვის და ენერგიულად ითხოვს მთავრობისაგან დახმარებას ხალხის თვალში დაცემულ სარწმუნოების აღსადგენათ. მთავრობაც მათ მოთხოვნალებებს უწყურადღებოთ არ სტოვებს და მოწინაინებულია ყოველი ღონე იხმაროს მათი დამკავალელებისათვის, რადგან კარგათ ესმის, თუ რა დაუფასებელი სიმაგრეს წარმოადგენს არსებული წყობილების დასაცავად და შესანარჩუნებლათ მართლ-მორწმუნე ადამიანი.

ავსტრო-უნგრეთში, დაქონებულია უფისო სწავლა-განათლება ბავშებისა 14 წლამდე. აქ, ამ პარალმენტარულ სახელმწიფოებში, მთავრობის და სამღვდლოების მქიდროთ შეკავშირებულ მოქმედებამ ის საყოველთაოდ გამოიჩინა, რომ ხალხური სკოლები სასვებით სამღვდლოების ხელში გადავიდა. სამოსწავლო პროგრამა, მასწავლებლები, მართვა-გამგეობა — ყველაფერი კლერიკალურია, — და ახა ამის შემდეგ რა ვასაკვირია, თუ კი ბავშვა გათავებისას ჯეროვანათ არ იცოდეს ცხოვრებისთვის საჭირო საგნები, სამღვაო წერილი კი, რომელიც სრულიად გამოუსლადგარი არის მისთვის ცხოვრებაში, მას გაზვიარებული აქვს; მაგრამ მთავრობას რომ უფრო

მეტი მეგობრობა დამტკიცებია სამღვდლოებისათვის, ერთი ნაბიჯიც კიდევ გადადგა წინ: და დაეხმარა სამღვდლოებს საშუალო სასწავლებლების მარაგ-გამგეობის მისაკუთრებაში. მართლაც, დღეს ბევრი ამ სასწავლებლათგანი კლერიკალების ხელში გადავიდა და საქმის გამწესრიგებელიც იგივე სამღვდლოება ვახდა. ამ გვარი გამარჯვებით აღდროვანებული, სამღვდლოება ვახდა ახალი იმედებით, ახალი სურვილებით იმსკვალება. მოზრავებულ მათთვის ცოტა გამოადგა, და ესნათ თვით მეცნიერების ტაძარში, უმაღლეს სასწავლებლებში გამაგება-გამგეობა მოიწადინა, რადგან აშკარა იყო, რომ ამ ტაძარში უთავაგესად იბუქნებოდა და დარაზმებოდა სარწმუნოების მოსისხლე მტერი; ეს ის მტერი იყო და არის, რომელიც უქადის მას მოსპობას და გაქარწყლებას. უმკველად, უბირველეს ყოვლისა, საჭირო იყო ამ მეცნიერების ტაძარს, ან მოსპობა, ან და-დამორჩილება. პირველი იგრიში ავსტრო-უნგრეთის სამღვდლოებამ მიიტანა უმაღლეს სასწავლებლებზე, მაგრამ დამარცხდა და მშვიდობიანობის ჩამოგდებაზე იწყა ლაპარაკი. აი, საქმე როგორ იყო.

გასულ წელს ზამთარში ავსტრიის კლერიკალითა მეოცე პარტიკული სიეზი მოხდა. კლერიკალ-სამღვდლოების გარდა სიეზზე დაესწრენ აგრეთვე ქრისტიანულ-სოციალების (christlich-soziale — გრე უწოდებენ ისინი თავის-თავს) პარტიის წარმომადგენლები. თუმცა ორივე პარტია წინადაც ერთად მოქმედებდნენ, მაგრამ ესნათ ფორმალურადაც შეკავშირდნენ და ერთმანეთს ფიცო მისცეს, რომ ქრისტიანულ მშობა-სარაგუნის გავრცელებას მასსაში ორივე მხარე შეუდრეკელად, შეერთებულად ეცდნენ. ნიშნათ შეერთებისა სიეზის თამჯდომარეთ, თუმცა უწინადა კლერიკალურ პარტიის წარმომადგენელთა რიცხვი საგრძნობელად აქარბებდა, ერთხნად ამორჩეულ იქნა ენის ქალაქის თავი, ქრისტიანულ-სოციალურ კლერიკალ კარლ ლევერია. კრებამ ბევრი რეგულიაციები შეიმუშავა აქ, მაგრამ ჩვენთვის საგულისხმია ჩხოლოთ ერთი, რომელიც ნათლად დლადებს, თუ რის განხორციელება განიზრახა სამღვდლოებამ. ეს რეგულიაციო კრების დიდ სიხარულს და აღტაცებას ხატავდა შესახებ დაბალი და საშუალო სკოლებში გაბატონებისა და უმახლობელეს მისნად მაღალ სასწავლებელთა მართვა-გამგეობის ხელში ჩავდებას ისახავდა, როგორც აუცილებელ საჭიროებას სარწმუნოების დღის გამაგრებისათვის. ამის გამო ერთმა ინსბრუკის (ავსტრიაშია) უნივერსიტეტის პროფესორმა, გვარად ვარმუნდმა, გამოსცა პატარა წიგნაკი, სადაც ის გვაცნობს სარწმუნოების წარმოშობისა და განვითარების ისტორიას, მოგვითხრობს სარწმუნოების სისუსტეს და სიკოტრეს მეცნიერულ კრიტიკის წინაშე, აღნიშნავს, რომ მან საზოგადოების განვითარება და ადამიანთა აზროვნება დააწლუნვა და შეაყვება და სხვა-და-სხვა... ბოლოს ის დასკვნის, რომ ღმერთმა კი არ გააჩინა ადამიანი, არამედ, უკუღმა, ადამიანმა გააჩინა ღმერთი. ამ წიგნაკმა დიდი აურო-

ზაური და ალიაქოთი ასტეხა კლირიკალთა ბანაკში. ისინი ბრახით აიყენ, ერთსულოვანად ამხედრდენ, დი-წყეს განგაში, როგორ თუ ადამიანმა ღმერთი გააჩინაო... ეს შეუწყნარებელია, ეს შელახვა და დამკირება სარწმუნოების, ვარმუნდი ერეტიკოსია, (მწვალდებელია) ის სახელმწიფოს დილატობს, და აბა რა მაგის საქმეა ლექციების კითხვაო, გაიძახოდენ სარწმუნოების დამცველები. ამ ყიეთის მთავრობამ, როგორც მოსალოდნელი იყო, დიდი ყურადღება მიჰქცია; მან კიდევ ერთხელ დაუმტკიცა სამღვდლოებს თავისი გულ-წრფელობა და ვარმუნდს ლექციის კითხვის ნება აღუქრძალა, მხოლოდ უმატებდა, მის ზამთარში ისევ დაუბრუნდებოდა უფლებათა. გამართლებდა თუ არა მთავრობა თავის დაპირებას—ეს უნდა საქმეა საქმელ მიღებულიყო; მისთან უნდა ისიო მიღებულიყო მღვდლობამ, რომ რაკი ამგვარი პირველი გამოლაშქრება მათი გამარჯვებით დაგვირგვინდებოდა, მაშინ ამას მეორე და მესამეც თან მიყვებოდა, რომელიც ორიოდ სხვა თავისუფლად მოაზრებ პირთ იმსხვერპლიდა, და ასე შეუჩერებელი კლირიკალები წინ გასწევდენ, სანამ მალა-სასწავლებელთა სრული მფლობელები არ გახდებოდნენ. მაგრამ რასაც სამღვდლოება მოელოდა, არ გამართლდა. პროგრესიულ სტუდენტობამ და პროფესორებმა დროზე შეიგნეს თუ რა განსაკუთრებული მოლოდა ურივერსიტეტის და მეცნიერების თავისუფლებას, და შავების ზედ მოსვეს სახელოვანად მოგაერიეს. მთელ ავსტრიაში სტუდენტობისაგან საყოველთაო გენერალური გაფიცვა იქნა გამოცხადებული; ერთბაშით შეწყდა მეცადინეობა ყველა ავსტრიის მალა-სასწავლებლებში; აქამდე მშვიდი აკადემიური ცხოვრება შეიცვალა ურიცხვი კრებებით და დემონსტრაციებით. მთავრობამ დაინახა რა ამგვარი დარახმვა და გაბედული წინააღმდეგობის გაწყვეტა სტუდენტობისაგან, გადასწყვიტა მოლაპარაკება გაემართა მოწინააღმდეგეებთან, რათა ამ არა სასიამოვნო შემთხვევას ბოლო მოეღობოდა. მან მოიწვია რექტორთა კომფერენცია, სადაც განაცხადა თავისი ერთგულება და სიყვარული მეცნიერების თავისუფლებისადმი, და თხოვდა, გაფიცვა მოესწინათ; მისთან პირდებოდა პრ. ვარმუნდს რომ მის საზამთრო სემესტრში დაუბრუნდებოდა ლექციის კითხვის უფლება, მხოლოდ არა ინსბრუკში, არამედ სადმე სხვა ქალაქშიო. განათლების სამინისტროს ამგვარმა წინადადებამ აქამდე ერთად მიმავალი რექტორები და პროფესორები ორ ბანაკათ გაჰყო. უმცირესობა არ დაკმაყოფილდა მინისტრის განცხადებით და სასამხურო თავი დანებდა, უმრავლესობამ კი სრული თანხმობა გამოაცხადა და შესაფარისი განცხადებები გამოაკრა სასწავლებლებში. ისინი თხოვნით მიმართავდენ სტუდენტობას, რომ გაფიცვა გაეთავებიათ და სწავლის შედგომოდენ, რადგან ბრძოლიდან გამარჯვებული მხოლოდ ჩვენ გამოვიდითო. აქვე აღსანიშნავია ის ვარემოება, რომ აღგლობრდეს ს-დ. მუშათა პარტიამ შესაფერისი პოზიცია დაიკავა ამ ბრძოლაში. თუმცა ის ინიციატივით არ გამოსულა, მაგრამ ის იმ თა-

ვითვე მებრძოლ რაზმს გვერდში ამოუდგა და ბოლოს წინამძღოლობაც იკისრა. ს-დემოკრატის წარმომადგენლები არც ერთ სტუდენტების კრებას არ აკლდებოდნენ, უხსნიდენ დამსწრე საზოგადოებას, თუ რა საქირებას წარმოადგენს ეკლესიის სახელმწიფოსაგან განცალკევება, ურჩევდენ მას გაფიცვის განგრძობას და თავის მხრივ დასმარებას პირდებოდენ. ამ ვარემოებამ უეჭველათ დიდი გავლენა იქონია სტუდენტობაზე. მიტოვებული პროფესორებისაგან მინისტრის განმარტების შემდეგ, სტუდენტობა მინიც არ გრძნობს ბრძოლის ველზე თავს მარტო, მას ესმის, რომ მუშათა პარტია დიდ ძალას წარმოადგენს თანამედროვე საზოგადოებაში, და ამგვარი ამხანაგის ყოლა და სასოწარკვეთილებაში ჩავარდნა— ცოდავთ და შეუწყნარებელთა მიანდნ. მიუხედავით რექტორთა განცხადებისა, რომ სწავლა 22 იანვარსთვის დაიწყებოდა, სტუდენტობა ოცს ახდენს საზოგადო კრებას და ერთხელ კიდევ ადგენს, გაფიცვა გაგრძელებულ იქმნას, რადგან ლიტონი სიტუცა მინისტრისა ვერ ჩაითვლება გამარჯვებით. მთავრობა ერთ ნაბიჯს კიდევ სდგამს დათმობისაკენ, უშუგებს ცირკულარს, რომელსაც ხელს აწერს თვით იმპერატორი, რითაც განკარგულებას იძლევა, პროფესორი ვარმუნდი პრაგაში გადაყვანილიაო, მხოლოდ, რადგან საზოგადო სემესტრი თითქმის შეწყვეტამდე არის მისული, ზამთარში შეუძლია მის ლექციის კითხვის დაწყებაო. ამ ცირკულიარმა ძლიერ გააოცა მებრძოლი სტუდენტობა. ეხლა ამკარა იყო, რომ მთავრობა იარაღს ყრბდა ბრძოლის ველზე და თავისი თავის დამარცხებას აღიარებდა. გაგზავნეს შეკითხვა ვარმუნდთან, რომელმაც შემოთვალა, რომ ის თავის წებით იქნა გადაყვანილი პრავის უნივერსიტეტში და სიამონებით მიდის იქ; მასთან რჩევას აძლევდა სტუდენტობას დროებით გაფიცვის შეჩერება—სასარგებლოა, რადგან, საქირაო მოცდა ზამთარამდე და გავება, რამდენად გამართლებდა მთავრობის ასეთი დაპირებაო. ამით გაფიცვა შეჩერებული იქნა და ხელ-მეორეთ შეტაკების დროთ ზამთარი იქნა გამოცხადებული.

მ. მაგლობლიშვილი.

(შემდეგი იქნება).

ალაზნის ველი.

მე დსავლეთით ეშურებოდა, სიგი მალა მიეგს თხოვებოდა; ნულად ჰპრავდა გრილი ნიაო... სდუმდა ალაზნის ტალა მგრგინაი! ტყე შეზურვილი მწვანე ფოთლებით ხან-გამოშვებით შეიჩრდიდა და მას ჩრდილოსა, ზოლად გაწოლილს, კამკამა წყალში თამაშებდა! საღამოს სიო ხეხილთა ძირში

მინდვრის ყვავილებს თავს ევლებოდა; ფოთოლი—ფოთოლს, ბალახი—ყვავილს და მთის მწვერვალი ზეცას შესტროფდა!.

* * *

--ალაზნის ველო! შენი კალთები ძველებურად ჰყვავის, იშლება; და ტანჯულ ერსა იმედს უღვიძებს, რომ დაცემული კვლავ ამაღლდება! ვინა ვიხილოს, რომ თრფობით გული სამშობლოსადმი არა აღევზნოს?!

დ ა მ ა რ ც ხ ე ბ უ ლ ი .

და შემდეგ იგი თავგამოდებით მჩავერდელ ძალებსა არა ეკვეთოს? ჰე, ალაზნო, ნელოდ მჩქეფარევე, მღუღარე ცრემლო ჩვენ წინაპართა! ერთ დროს ამ ნაპირს გმირთა მარჯვენამ თავისუფლების დროშა აღმართა!.. მაგრამ ის დროშა მტერმა წარგვეტაცა, მოგვისპოა ღებნა, შეგვეხუთა სული; და დღეს თვის ცრემლსაც შენ ერთს გიერთებს ერი ქართველი გაწამებულნი..

შხედავ, ამ ქვეყნის წყნარი მიდამო შავს ნისლს რა რიგაით ჩამოტუბურავს? თავისუფლების მოყვარულ შვილთა დღეს მძიმე ხუნდი სულსა უხუთავის!.. დღეს მათ გულ-ღვიძლსა ყორანი სჯიჯგენის და გზა-კვალს უბნევს მუხთალი ბედი!..

ს. ლანიძე.

შურნალ-გაჰითიმბიდან.

რუსული სკოლა. გაზ. „Сиб. Вѣд.“-ში ცნობილი მოღობურადე ბ-ნი რუსადედევი ესება სკოლის საკითხს და სხვათა შორის სწერს:

„მე ვამტყიებ, რომ რუსულ ცხოვრების „პოდლეცებსა“ და „შერხავიცებს“ (არამზიდებს) უწინარეს ყოვლისა ჰქმნის რუსული სკოლა, სადაც დამყარებულია ბაზახანური (საკომერციო ბირეების) სახომი ბავშვების სულიერ თვისებათა დასაფასებლათ. მთელ ამ ბირეების წუმებს, „მაშენიცობასა“ და ბახრწილებს სარეკავით გამოხატავს რუსული სკოლა.“

და თუ აგეთია რუსული სკოლა თვით რუსებისათვის, საკითხავია, რად უნდა იქონი იგი ჩვენთვის, ქართველებისათვის, სომხებისათვის და სხვა დანჯარულ ერთათვის, როცა აქ რუსულ სკოლას ზედმეტად ჩანადრებელი აქვს ერთგულ კადჯავრების მისისა (დანიშულებას)!..

* * *

სიკვდილით დასჯის შესახებ. სიკვდილით დასჯა მაინც კადევ იმერობს საზოგადოებისა და შრესის ეურადდე-ბას... ამას წინათ გვეუწევს სენსციტონური ამპავი, რომ კიევი-ში ჯდალთი თვის ხელბობის გამო ტკუაზე შეიშადა. ამის გამო გაზ. „Рѣчь“-ი სწერს:

„ის ფაქტი, რომელსაც აღბილი ჰქონდა კიევიში, სრულეებითაც არ არის შემთხვევითი და განსაკუთრებით. დევ კიევის შემთხვევამ მრისხანეთ მომავდროს, რომ აღამიანის ნერვების დაკომვასაც საზღვარი აქვს, და თუ ჯალათშიც აღამიანის ბუნება, ცხადია—ყოველგვარი საზღვარი უკვე მადლახულა, ცხადია დრო არის შეჩერებისა. ამას ცხადით მოწმობს ეს შემთხვევაც, თუნდ ცნობიერებით-დან სრულიად ამოვიფხიკეთ ის, რაც თქმულა სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგ, თუნდაც თვლები მაგრათ დამტუკით მოღადად იმ შედეგებზე, რაიც მოგვიტანა უკანასკნელ ორიწლის ცდამ, ასეთის გრანდიოზულ მასშტაბით გაკეთებულმა ცდამ.“

შეიძლება ითქვას—რაც უნდა უცნაურათ გვეჩვენოს ამის თქმა,—რომ დასახლებულ შედგეთა შორის კიევის ჯალათი, რომელიც ტკუაზე შესცდა თავისი თანამდებობის შესრულების გამო, ერთათ ერთი მკრალი სხვიო ჩვენს ჩამოხნულ-ბულ და სისხლით შეღებულ ჰორიზონტზე“.

ჩვენ კი რუსეთის შესახებ ვიტყვით: le doux pans. („ტკბილი ქვეყნის“).

საფრანგეთის რესპუბლიკაში სიკვდილით დასჯა ფაქტურათ კარგა ხნისა გაუქმებულია. იურადიულით კი ეს აღბათ ამ მოკლე ხნში მოხდება. აქ ელანს, რომ ამ დღეებში სენსატი (ზედანადატ) ასეთ კანონს დადასტურებს. ამის გამო აქური ბრესა იგარგეს, რასიც გასულ საუკუნის 30-იან წლებში სწერდა ვიქტორ ჰიუგო:

„ბარბაროსებო! არ შეიძლება მოკვლა არავისი, არ შეიძლება მოკვლიათ ისინი, ვინც კლავენ. არ შეიძლება მოკვლიათ ჯალათით, მოსაკლავია კანონები, რომელიც აკანონებენ მკვლელარს. დროა ჯალათებს მოგუშავოთ სამუშაო. წესწყობილება არ დაირღვევა ჯალათის წყალობით... მომავალში ავახკავთ—დანაშაული ჩაითვლება ავითმყოფელთა და ამ ავითმყოფლობისთვის იქნებიან მანსაკუთრებული ექიმები, რომელნიც ჩვენი დროის მსაჯულების ადგილს დაიჭერენ, და იქნება განსაკუთრებული თავდათმყოფელი ნაცვლათი დღევანდელ ციხე-კატორხას, მაშინ თავისუფლება იქნება დღობი და სულიანი და სხეულიანი ჯანმრთელობისა.“ (Rine de Paris)

* *

შაჰის პროკლამაცია. გაზ. S Humanite-ში (№ 1531)

მოყვანილია რესკრიპტი (კრთავანი პრეფაქსაცია), რომლითაც შაჰი უკანსენელ ამბების გამო მიმართავს ხალხს, მოჰქამედ-ალი, რომელმაც ფეხით გასივლა კონსტანტინესა და ამას წინათ საზარხსებზე დააშენა შეჯდისისთვის (პარლამენტისთვის), დატურსადა ხალხს წარმომადგენელნი, რომლებნიც ხალხისთვის თაყვადებულად დადრჩობინა და ხალხის სისხლთი შეღება თვისი სასრძინებელ ქლავის ქუჩები. აი ეს მოჰქამედ-ალი, შაჰი სზარხეთისას ასე მიმართავს სზარხეთის ხალხს:

„კეთილშობილი სპარსეთის ერი, რომლის წვერებსაც მე ისე ვუხუტებ, როგორც ჩემს საკუთარ შვილებს, არ მოისურვებს, რომ ამ ქვეყანას, სამოცი საუკუნის ისტორიის მქონე ქვეყანას, კიდევ მეტ ხანს არაფერეს ერთი მუბა შეთქმულნი, რომელიც ოცნებობენ სახელმწიფო ძალა-უფლების ხელში ჩაგდებას, რათა ხალხს აუბნონ გზა-კვლია, ააშორაონ თავის ნამდვილ ინტერესებს და ამ რიგით შეარყიონ ის საფუძველი, რაზედაც დაყრდნობილია ჩვენი ცივილიზაცია. მე ვუცხადებ ქვეყანას, რომელიც ჩემთვის ისევე მჭირდება, როგორც ჩემი საკუთარი ოჯახი, ვუცხადებ, რომ უკეთესი მოაზრობა სასტიკათ არ გაუმკლავდება ზედმოსევას, რაიც მას ემუქრება, მაშინ სახელმწიფო და ნაცვლათი დილუბებდა; და ამ რიგით ეფეროდ კონსტიტუციას, რომლის განვითარებას მე ხელი შეუწყეყ... სპარსეთის ამიერიდან კონსტიტუციონერთა ქვეყანა, როგორც მე უკვე უმაღლესი მანფაცხად რომდენჯერმე და როგორც ვაუწყებ მთელ ქვეყნიერობის ყველა ნაციებს...“

* *

ევროპის აზრი სპარსეთის უკანსენელ ამბებზე. ინგლისი გაზ. „Stendab“-ი კითხულობს თუ სად იშოვას შაჰმა ფულები, რომ ასე გაბეჯდულად არღვევს კონსტანტინესა.

კონსერვატიული „jimes“ ი სწერს:

ამ ქაბო, ეტყობა, შაჰმა ტერორის საშუალებით გაიმარჯვა; საკითხავია მხოლოდ, თუ რამდენი ხნით შესძლებს მან თავისი ხალხის ნორჩ თავისუფლებათა ჩარჩობა. იმის, დიხავს აღმოსავლეთურ, მეოროდის პირდაპირ გამარჯვება თვალში არ უნდა დაბეჭდებავოს: მდგომარეობა მეტისმეტი დამაფიქრებელია.

ასეთ კრიტიკულ დროს, სანებუშა, რომ რუსეთი და დიდი ბრიტანია ორივე თანახმანი არიან ნეტარლობის პრინციპის (სპარსეთის შინაურ საქმეებში არ ჩარევის).“

გაზ. „s Humanite“-ში—26 იენისის რიტეხათ-ვიკითხულობთ:

„მართლაც ეკვი არ არის, ინბლან—რუსეთის შეთანხმება რომ არ მომხდარიყო, პეტერბურგიდან რომ არ დაეწმუნებინათ—ინგლისის მთავრობა თითქმის არ გაამარჯვებო, მოამედ—ლი ვარსილდეს ვერ გახედვდა იმ საშინელ საზოხრობას, რომელიც მან ჩაიღინა.“

პ რ ო შ ი ნ ც ი ა

ახალიცხე. ჩვენ ქალაქსაც ჩვენებურობის სიცოცხლის დალი აწვევია, რითაც გარეშენი ადვილათ მიხედვნიან ჩვენ ფსიხოლოგიას. ჩვენც ჩვენებურათ ვცხოვრობთ, ჩვენებურათ ვმოქმედობთ სუველენარ მოძრაობაში, გართულობაში და სხ. აი მგ. ქართველი კათოლიკენი ნამესტინცი ასლევენ თხოვნას, რომ საბოლოათ ჩამოშორდენ სომხის ტიბიკონსა, მაგრამ მღვდლები დალატობენ და არ უწერენ ხელს ასეთ ქალაღზე, რადგანც სომეხი ტიბიკონის კათოლიკეთა მმართველი ტერ აბრამიანი თითქმევს ყველა მღვდლებს: „არ გაბედოთო“. იმვე დროს კი მრევლი თითს უტყვევენ: „მოგაწურეთ ხელი, თვარა როდესაც სომხებს ჩამოგავშორებენ, მაშინ თქვენ აღარ მიგიღებთ და სხვა მღვდლებს მოვიყვანთ (პატარებსო).“

არ იციან მხალაბა და თავიანთ ჯიბის დამცველ მორიტერესე მღვდლებმა, ვის გაუგონან—სომეხ უფროსს თუ მრევლს და ასე ვერც ერთ გადაწყვეტილებაზე ვერ მყარდებიან.

ამ ქაბად არსდება აქ სამეურნეო და საეკონომ-სამრეწველო ეკონომიური ამხანაგობა, წოდებით „მესხეთი“ (პაიებით), რომელსაც მიზნათ ექნება: 1) ადგილობრივ ნაწარმოებს, ხილს, თამბაქოს და მისთანობას მოუპოვოს გარეთ გატანილს რიგიანი ზაზარი. 2) გახსნას მიწის სამუშაო პირიანის საწყობები, სანოვავის მაღაზიები და სხვ. რასაც ზირიანთ მიაწევის ხალხს.

ამის თაბაზე მაზრის უფროსის თანა-დასწრებით უტეგ მოხდა პირველი კრება, სადაც გადაწყდა ამ საკითხის ასრულება, კრებამ ერთხმე მოიწონა ეს საკითხი და აირჩია წესდების შესადგენათ კომისია: ლ. ს. ფირალი-შვილი, დაჭყვიშვილი, კ. ი. გვარამაძე, ოროლოცკი, ორბელიანი და სხ. იმედია სასურველათ წაიყვანებენ ჩვენი მოწინავე პირნი ასეთ სასარგებლო საქმეს.

აბრაჰიკა.

ქ. თელავი. რასაკვირველია მკითხველებს არ გაუკვირდებათ თელავის ახალი ამბები. თითქმის იგრე დღე არ გაივიღის, რომ არავინ არ მოკლან და არ გამატყვონ; ამ ძარცვა-გლეჯას კი პარტიებს აბრალებენ. საკვირველია, რომ პარტიების წინამძღოლნი ყურადღებას არ აქცივენ და პრესის საშუალებით არ ალაგმვენ კორიკანა ცრუ-ბატონებს, რომელთაც ხელობათ გაუხდლიათ თავიანთ ბინძური „მიზეზებისათვის“ პარტიების ჩირქის მოკცება და ხალხის თვალში მათი დამოკრება.

აქაურ ქალბის სახელმწიფო სკოლაში თითქმის ორმოცე მეტი ქალი სწავლობს, და ორი პატარა ოთახი არ არის საქმარისი, რომ მათ თავისუფლათ იმუშონ, ნახევარზე მეტს ფეხზე დგომა უხდებათ, ელოდებიან ერთმანეთს წამოდგება ვინმე ადგილიდანაო და მე დავიკერ მის ადგილსო. ქალბს ეს არ მოსწონთ მუფრო იმიტომ, რომ თვითონ იხიდან ორ თუმანს და შესწავლებელის ადებულ საქმესაც თვითონ აკეთებენ. აი ამ მომუშავე ქალბს უნდოდათ ავიღოთ ხელი სამუშაოზე და

მოთხოვნებიანი წარედგინათ, მაგრამ იმ პირობა, ვინც საქმის მეთაურობა იკისრა, მისივე დაწყებულ საქმეს უღალატა და ჩაშალა, რისთვისაც მან საშინელი ზიზილი დაიმსახურა მუშა ქალებიდან.

ელექტრონი.

ზემო იმერეთი (შორაპნის მხარა). უბედურ კაცს ქვე აღმართში მოეწვევია, ნათქვამია, და სწორეთ ეს ანდაზა ზედ-გამოჭრილია აქაურ მცხოვრებლებზე. რეაქციისაგან მიწასთან გასწორებული მცხოვრებნი ჯერ კიდევ გონს ვერ მოსულიყვნენ, რომ უფრო უარესი და უსასტიკესი მკაცრი განსაცდელი მიადგათ კარს—შიმშილი. და ლამის მრავალ ტანჯული სული ამოხადოს.

ერთადერთ წყაროს აქაურ მცხოვრებთა არსებობისას შეადგენს ღვინის მოსავალი და შავი ქვის მუშაობა. გაყიდული ღვინის ფულით ყიდულობენ სიმინდსა და სხვა აუცილებელ საჭიროებას იკმაყოფილებენ; ხოლო ვისაც ღვინო არ მოსდის, ის მიეშურება შავი-ქვის მღაბროებისაკენ, რომ იქ აღებული ორიოდ გროვით გამოაკვებოს ცოლ-შვილი და დააკმაყოფილოს ყოველივე აღმინისტრაციის ფინანსური მოთხოვნილებანი.

წელს აქაურ მცხოვრებთ ბედმა არც ერთში და არც მეორეში არ გაუღიმა. ღვინის ფასი მეტის-მეტათ დაეცა. წინეთ თუ საპარსენ (10—11 ჩაფი) იყიდებოდა საშუალო ფასში 30-40 მან. დღეს 10—12-მდე მან. ფასობს. ეს ფასი არ აღგენს იმ სასყიდელს, რომელიც დახარჯულია ღვინის მოკვანაზე. დიდი უმრავლესობა იძულებულია გაპყიდოს (ან როგორც ისინი ეძახიან) გადაღვა როს, თუ კი მუშტარი შეგება, მაგრამ ეს უკანასკნელებიც არასდ სჩანან.

შავი-ქვის მრეწველობა შეჩერებულია ჩვენი „ქულტურისან“ მრეწველების წყალობით. შარშანდღეში შავი ქვის „პოლირირიკოუშემა“, რომელთაც ძალზე ჰქონდათ გახანსილი ფულისი შექმნის მადა, არამც-თუ მარგანეცი ჩამოქონდათ პლატფორმებზე, არამედ შავი მიწა, რომელსაც გზებზე ხვეტდენ და როცა მსხვილმა კაპიტალისტებმა არ მიიღეს, „პოლირირიკოუშემა“ მუქარას მიმართეს, რის გამო არა ერთი და ორი მსხვილი მრეწველი გამორდა აქაურ მრეწველობას და ბრაზილიას მიმართა.

ყველაფერი იცვალა, ხლო არ შეიცვალა თვით დამლუპაველი ზენე-გვერდები, დღესასწაულების გადახდა, ქორწინება მრავალ რიცხოვანი წვევლებით და ტირილი თუ მეორმოცე დღის გადახდა. ეს უკანასკნელი, ესე იგი მიცვალბეულის გასვენებაზე ურბიცი ხალხის მოპატივება და ქელები, ისეა გავრცელებული, რომ საძრახისათ მიაჩნია, რაც უნდა ღარიბი იყვნენ თუ ორსხერ ნაკლები მოიპატიო. საშვალო რიცხვით-კი ერთი მეორეზე იპატივება ოთხასი ოჯახი და თითოეულ ოჯახიდან შეიძლება რამოდენიმე პირი დაესწროს. „გადსახურავი“, რომელიც მაიქეთ, საშვალო რიცხვით 35 კაპ. უდრის, რაც შეადგენს 200 კაც. 35 მან. 400—70 მან. ხარჯი საქირაო, სულ ცოტა რომ ვიანგარიშოთ 200 კ-ზე 120 მ. 400 კ-240 მ. ერთმანეთის მიხედვით საძრახისათ მიაჩნიათ თუ ასე არ

მოიქმედეს და როცა დავეკითხე, რათ შერებოთ ასე, განა არ შეგიძლიათ მოიპატიოთ მახლობელი ნათესავ-მოყვარენი და კარის მეზობლები, რომელნიც გიშვლიან მიცვალბეულის გამოსვენებაზე—რავქნათ, ყველანი ასე შერებიან და ჩვენ როგორ გამოვწყულებით ხალხშია—მიპასუხეს.

ღროა გონს მოვიდენ ჩვენი მომქმენი და ჩაუფიქრდენ თუ რას ჩაიდან და ეს დამლუპაველი და ოჯახის გამაქარწყლებელი ჩვეულება უკუაგლონ.

სო—5.

მასწავლებელი.

(მოთხრობა,*)

II

ნიკო რთველიაშვილი ქართლის სოფელ ღვედრეთელი იყო; ღვედრეთი მთის ძირში ხევსი პირათ მდებარეობდა, რომელსაც გვერდით პატარა მდინარე ჩამოუბროდა; სოფელი მთის კალთაზე შეფენილიყო. ქვევით, ვენახების იქით ტრიალი მინდორი მოსჩანდა; ზევიდან სოფელს ხშირი ტყით შემოსილი მთა მდებდებოდა ჩამოსტკროდა.

ღვედრეთი, როგორც საერთოდ ქართლის სოფლები, ბუნებით მდიდარი და შემკული იყო, მაგრამ თვითონ სოფელი უსწორ-მასწორათ, ერთი-მეორეზე უშინათ მიყრიო, ღარიბ ქობ-მხებების და საძეღ-საჩაღეების კრებულს წარმოადგენდა. მისი მნახველი პირველათვე უწინააღა მიწურ ბოსლებს ბლოკებზე დაგროვებულ ნებებს, ოღრო-ჩორო გზებს, სიბინძურეს და სიმყარაღს. წვიმის დროს სოფელი ტალახით და წუშებებით იცხებოდა, სდაც პაქიქებ გამოწყობილი ღვედრეთელები, მზეზე გარუჯულ ფეხ-შიშველა მუხლებამდის დასტკავდენ.

ნიკო დედ-მამის ერთადერთი იმედი და ნუგეში იყო, მისი მამა გლახუა საშუალო შეძლების გლეხი იყო. გლახუა სოფელში ქკვიან, დარბაისელ და პატიოსან კაცად იყო ცნობილი. ის მხენ, გამრჯელი და დაუზარელი კაცი იყო; დიდიდან სადამომდის ის წელებზე ფეხს იგდავდა, სისხლის ოფლს იწურავდა, რომ ოჯახი როგორმე იოლათ წაეთ. დუბჭირი სოფლის ცხოვრება მას გაქირვების ქუჩაში აწრთობდა და სწვრთინდა.

ქირში და ლხინში გლახუას გვერდში უღდა და მასთან ერთად მძიმე უღელს ეწეოდა მისი ცოლი თებრო, რომელიც მუდამ თითისტარავით ტრიალებდა და ოჯახს ჯეროვანათ უძღვებოდა.

დედ-მამამ მთელი თავის მშობლიური სიყვარული ნიკოზე დაამყარეს. ნიკო დედ-მამის მზრუნველ კალთის ქვეშ შეღავათიანათ და თამამთ იზრდებოდა; ცხოვრების სუსხიანი ქარი, რომელიც ათასობით სუსხავს და უღროოდ აქნაობს ნორჩ ყვაილებს, თბილ და ტკბილ,

*) იხ. ჩვენი კვლი № 3.

მშობლიურ კერასთან მას ვერაფერს აკლებდა. მაგრამ პატარობაშივე მას დედის ნაწასთან ერთად ყურში გლეხის მწარე მოთქმა და გოდება მიიწვწვებოდა.

ნიკო რვა წლისა იქნებოდა, როცა ის სოფლის სკოლაში მიაბარეს; მის ბუნებრივ ცოცხალ ნიქს და მხველ ქუთა გონებას მასწავლებელი აღტაცებში მოჰყავდა. გლახუ სიხარულით უსმენდა და თან ტკბილი ღიმილით შესტკვროდა ნიკოს, რომელიც დღე-ღამეიდან ლექსებს სხაა-სხუპით ამბობდა. გლახუ თავის მხრივ მას ბევრ სხვა ლექსებს ასწავლიდა და სხვა და სხვა ამბებს მოუთხრობდა.

ნიკო სოფლის ცხოვრებასაც ეცნობოდა; ის აღტაცებით გაყვებოდა ხოლმე მამას სამუშაოთ ვენახში, მიწდორში, ტყეში; მას უყვარდა მამის გვერდზე მუშაობა და მასთან ტკბილი მამა-შვილური მუსაფი. ნიკო თვალეზგაფაციკებული და ყურებ-დაცქვეტილი უსმენდა თავზე ხელცაბოც წაქრულ, გაოფლიანებულ მამას, რომლის ღაპარაკში სხვა და სხვა მხრივ ნათლად იხატებოდა გლეხის ცხოვრება, მისი ჭირი და ლხინი.

ნიკო სოფლის სკოლა ჩინებულათ დასამაგრა; მასწავლებელს ნიკო უყვარდა, როგორც საუკეთესო შვირიდ; მისი რჩევით და მეცადინეობით, რომელსაც გლახუც დიდ პატივსა სცემდა, მახლობელ სამაზრო ქალაქის საოსტატო სემენარიაში მიაბარეს.

ნიკო შეჩვეულ სოფლის ცხოვრებას მოსწყდა და ქალაქში სულ სხვა პირობებში მოექცა. ასეთმა გარემოებამ ის, ცოტა არ იყოს, დააღონა და დაანადგურა, მაგრამ-მას სწავლის დიდი წყურვილი ჰქონდა, ნიკო სწავლაში დიდ ნეტარებასა გრძნობდა; ის თავის მეორე-სული ტკუის თვალთ დიდებულ სინათლეს ხედავდა, რომელიც უფრო და უფრო სპეტაკებოდა და ნიკოს მთელ თავის არსებით იზიდავდა. ის ამ სინათლისაკენ მხნდ და ენერგიულად მიიწვდებოდა და არავითარ დაბრკოლებას არ ერიდებოდა. ის მზათ იყო ყველაფერი დაეთმო, ყველაფერი აეტანა, ოღონდკი ესწავლა.

მისი ერთხელვე გამოღვიძებული და ამოძრავებული ნიქი მარტო ის ნაგებითაც არ ეკმაყოფილებოდა, რომელსაც გაჩინაოვიკებული მასწავლებელიც ცოტა არ იყოს უხალისოდ და მშრალად ასწავლიდნენ. ის მოითხოვდა ნამდვილ ცოდნას, ცოცხალ სწავლას და ამისათვის ეწაფებოდა ისეთ წიგნებს, სადაც ბუნება და ცხოვრება თავის ნამდვილ სახით უფრო ნათლად და მკაფიოთ იხატებოდა.

ასეთმა წიგნებმა ნიკო ღრმით ჩაახვედეს ცხოვრების გულში, მის მოწყობილობა-მოწყის-რიგებაში და გარკვევით დაანახეს ის უსამართლობა—უტყუდმართობა, რაზედაც აშენებულია ცხოვრების უხარბაზარი შენობა. ნიკომ სხვა დახლოებულ მხანაგებთან ერთად გამოიძუშავე ერთი გარკვეული მსოფლიო-მხედველობა და აქედგან წარმოშობილი დიდებული იდეალი, რომლის განხორციელების დაქმარება, ხელის-შეწყობა და მისთვის მოქმედება თავის სიცოცხლის მუხნათ დაისახა.

გლახუ ბედნიერი მამა იყო; ის თავის მომავლს გაბედულათ შესტკვროდა და წელში გაშლილი თაე-აწეული დადიოდა. მართალია შვილის გამოზღაზე დიდი ხარჯები მოუვიდა და კიდევაც დაეღლიანდა, მაგრამ სამაგეროთ სოფლის საქებური, ნასწავლი შვილი ეზრდებოდა, რომელიც დანაჯლის ერთი-ათად აუნახლაურებადა. ახალგაზღვრი იმედებით აღსავსე, ის ტკბილათ უღიმიდა მომავლს, მაგრამ უსამართლო, ბრმა ბედისწერამ მას არ აცალა.

სამი თვე უკლდა ნიკოს სასწავლებლის დასრულებამდე, რომ გლახუ მოულოდნელათ მოსწყდა წუთისოფელს, ის ტყეში გაცვიდა და ჩაფარდა ლოგინათ, საიდანაც აღარ ამდგა.

საყვარელ და მოქარახელე მამის სიკვდილმა ნიკოს ნორჩი გული უტკბათ დასწყვიტა; პირველი ქრილობა მას ამ თავზარდამცემმა აზბავმა მიაყენა. ის დაობლდა; მას მოაკლდა საყვარელი მარჩენალი, რომელიც მას მუდამ თავს დასტრიალებდა და ბრმა ცხოვრების ყველანაირი განსაცდელისაგან იფარავდა. მის ფართე და ღია შუბლზე ამ უბედურებამ პირველი შვიი ხაზი, სველის პირველი ღარი გაავლო.

ნიკოს ბავშური აღფრთოვანება დაეკარგა; გაბრწყინებული სახე დარღმა დაუჩრდილა; ის დაღინჯდა, ხასიათი შეუმუშავდა, ყველანაირათ ჩამოყალიბდა; მას უღეაშებოც აუშქვანდა.

ნიკო ოჯის წლისა იქნებოდა, როდესაც სასწავლებელი დაამთავრა; წიგნებით გატაცებული, გამოუცდელი და რამდენიმე წლით სოფლის ცხოვრების და მის წინეჩვეულების მოწყვეტილი, ის თავის კერასვე დაუბრუნდა.

ნიკოს ყველაფერი ეუცხოვა; მან ჩქარა მწვავეთ იგრძნო ობლობა; სასტკბო ცხოვრებაშიც ის თავის მიძიმე უღელში მაშინვე დაეპრდებოდა შევა. მის წინ ყოველ წამს ყოველ დღეური საქიბრობოტო კითხვები მოულოდნელათ დგებოდნენ, რომლებიც დაუკონებლივ მოითხოვდნენ გადაწყვეტას; ვალი, გადასახადები, ოჯახი, მტერი, მოყვარე, ყველა ესენი გაძლილას, თაოსნობას და პასუხის გაცემას მოითხოვდნენ.

ნიკოს ყველა ეს წერილობანიც წესსებოვით სჩხლეტავდნენ, ჩაქუჩოვით სცემდნენ, დაუყოვნებლივ ყელში უტკვრდნენ და დაქმაყოფილებას თხოულობდნენ. ოცნებებით და იდელებით გატაცებულს მას ყველა ეს უძინეშენელო პრაქტიკული კითხვები და საქმეები-რომლებიც აესებდნენ მის ყოველ-დღიურ სოფლის ცხოვრებას—ნიკოს მთავარ გონებას უკარგავდნენ და გულს უწყალებდნენ. ის ვერ ეგუებოდა, ვერ უთანხმდებოდა ასეთ უშინაარსო ცხოვრებას და გამოუქნელი ბოროლასავით ცდილობდა ამ უღლის თავიდან აცილებას; მაგრამ ამოად; სინამდვილეს თავისი გაჰქონდა.

ნიკო ადგილის შოვნას შეეცადა, მაგრამ მას ბედი არ უღიმიდა. ერთი წლის შემდეგ, როგორც იყო, გასტკვრეს მისმა უტყვევრდომილესმა თხოვნებმა. მას ერთ

სამაზრო ქალაქის პირველ დაწყებით სასწავლებელში მისცეს ოცდა ხუთ მანეთიანი მასწავლებლის ადგილი.

ნიკო სიხარულით აღტაცების მიეცა; ოცდა-ხუთი მანეთი ოცდა ხუთ თუნთა მიიწინა და არც თუ თვე ეწევნებოდა მას ისე ხანგრძლივ დროთ.

ის პირველთა სულით და გულით შეუდგა მასწავლებლობას; მას კარგათ ესმოდა ამ მოვალეობის დიდი მნიშვნელობა და ამიტომაც თავს არა ზოგავდა; ის გულმხურვალით ასწავლიდა ნორჩ, ახალ თაობას. მებრამ ეს მხოლოთ პირველთ.

აღტაცების მოკლე ხანამ ჩქარა გაიზარა და უცხო ენაზე უზინარსო და მშრალი სწავლებით დაღალულ-დაქანცულ ნიკოს თვალწინ აეყუდა სკოლის სასტიკი რეჟიმი მთელი თავის სიგქესიგანეთ, მის ყველა სიტყვას, ყველა ნაბიჯს გულ-ზეიადი, ამპარტავანი უფროსები სასტიკად ადევნებდნენ თვალ-ყურს. მისგან მოითხოვდნენ სრულ მონობა-მორჩილებას, ლაქუცობას, ბავშვების ტყინის დაჩლუნვებას და მათ დამახინჯებას; ოცდა ხუთი მანეთიც დაეცოტავდა, სამაგიეროთ თვე გაქიანურდა.

ნიკო ღიდ ნაკლებულობას და გაკვირებას ითმენდა; მის ვარშეში ჰყვარდნენ, ხარობდნენ, მუჯლისობდნენ; ის კი უმთავრეს მოთხოვნილებებსაც ვერ იკმაყოფილებდა, ბევრნაირათ იტანჯებოდა, იხატებოდა და ცხოვრების ქაპანს ვაქირებებით ეწყოდა.

ასეთი გარემოება, უღმობელი პირობები და აღგზნებული ახალ-გაზლობა მას სიზოვრების ორონტრიალში აქეთ-იქით უნუეგშოთ აწყვეტდნენ, თავის ყოველ დღიურ ტალიბებში ითრევდენ და გარყენილ-გაათხსირებული და ტალახიანი ხერვლებისაკენ მიექანებოდნენ.

(შეიდაკგი იქნება).

ს. პართენაშვილი.

სმა სოფლის მასწავლებლისა.

ყველა იმ საქირ-ბორატო საკითხებთან, რომელიც ცხოვრებამ წამოაყენა განმთავისუფლებელ მოძრაობის შემდეგ, ამქილორ კავშირი აქვს სახალხო განათლების საკითხს. მაქილორ ხალხის დიდი ყურადღება მიიქცია და მართლაც დიდს მომეტებულ ნაწილს საზოგადოებისას, გარდა საქმეზე ბრმათ შემყურებისა, ექვი აღარ ებადებათ იმაზე, რომ განათლება ეს ერთადერთი დუთორ-გუნველი ძალაა, რომელიც ჰვანტავს სიბნელის ბურუსს და ანგრევს უეციობის და შეუგნებლობის სახიზღრათ აგებულს კედლებს.

სახალხო განათლებამ, ე. ი. ხალხის ფართე მასის განეთიარების გზაზე გამოაყენამ, ყველა დაინტერესა; ყველას აინტერესებს ხალხის საზოგადო განათლება, რის განხორციელებასაც ზოგიერთ ადგილას შეუდგნენ და ამ გზით ქალაქ ადგილებში იწყეს კულტურული მუშა-

ობა, მოაწყეს იქ ხალხის განსათვითნობიერებლათ სისტემატიური და დრო-გამოშვებითი ლექციები სხვა-და-სხვა მეცნიერებიდან, დაარსეს მსურველთათვის სისტემატიური საშუალო და უმაღლესი სილაშის კურსები, ისევე სხვადასხვა მეცნიერებიდან; დაარსეს აგრეთვე ქალაქ ადგილებში მოზრდილთათვის სილაშის სკოლები; ასე რომ ყოველივე ამის შემდეგ შეგვიძლიან თავისუფლათ ვაღიაროთ, რომ ქალაქებში მოეწყო ცოტათ თუ ბევრათ კულტურული მუშაობა. მხოლოთ ამ გვარ მუშაობას მოკლებულნი არიან ეგრეთ წოდებულნი შეუგნებლობის და უეციობის სამეფო—სოფლები. რას წარმოადგენენ ამ მხრივ დღეს სოფლები? ეს ამჟამათ საუკუნოვებით გაციებულს კერას უფრო ემგავსება, ვიდრე სხვა რამეს. აქ მთლათ შესწყდა, მოღუნდა მაჯის ცემა, რომელიც დიდებულ მომავლისათვის ჰკავფავდა ეცლიან გზას.

ჩვენ სოფლებში კულტურულ მუშაობას კი არა, იმის ჩანასახსაც, აჩრდილსაც ვერა ვხედამთ. აქ ცოტა-ოდენი შეგნება-შემეცნების გზაც კი ჩახებრილია. აიღეთ, ბატონებო, მაგალითისათვის თქვენს თვალ-წინ, ან სადღაც შორის სოფლებში აშენებულნი თითო-ორიოლა სკოლა, რომელიც აქნაზამდის თუ არა, დღეის შემდეგ მაინც ხალხის სურვილების გამომატველი უნდა ყოფილიყო, გაიცანით კარგათ არსებული სოფლის სკოლები და ნათლათ წარმოიდგენთ იმას, რომ დღევანდელ სოფლის სკოლებს ახალი სკოლების არაფერი შერჩა, სკოლების უფროსები ისევე თავიანთი პოლიტიკა გააბატონეს, სწავლება ისევე ძველი პრაგმაზმებით დაიწყეს, და წარმოიდგინეთ ზოგიერთ ადგილებში რუსული ენის სწავლება მუნჯურ მეთოდზე შედგენილ სახელმძღვანელოებითაც კი გააჩადეს... და ეს იმ დროს, როდესაც ჩვენ სულითა და გულით ენატრობთ ახალ სკოლას.

რამ შეუწყო ხელი სკოლების ასეთ უვარგისობას? უნდა ვილაზროთ, რომ ამას გარდა იმ თვალსაჩინო მიზეზებისა, რაიც ყველას მოგხსენება, ხელი შეუწყეს თვით ჩვენმა სახალხო სკოლის მასწავლებლებმა; და ეს არც საკვირველია, რადგან ამათში მომეტებულ ნაწილათ ისეთები არიან, რომელნიც სრულებით მოწოდებულნი არ არიან მასწავლებლობაზე და რაღაც შემთხვევით კი მასწავლებლათ სოფლის სკოლაში ამოჰყვეს თავი; არიან ისეთები, რომელთაც ისე პედაგოგია და ხალხის სამსახური, ბავშვების სწავლება არ აინტერესებთ, როგორც დუქნებში ქვიდი და დროების ტარება;*) არიან ისეთები, რომლებიც მიეღ წლიანთ ისე ატარებენ დროს, რომ ხალხს არც ეიკარებინან და მათს ქირას და ვარაშს არ იზიარებენ, არაფერს საქმეს არ უეკეთებენ. არიან ისეთები, რომლებიც დირექტორ-ინსპექტორებს ქვეშ უგორდებიან, მათი სრული მონები არიან და მათ გულის მოსაგებათ—იღობენ კი უფროსმა ის დააწინაუროს—ისინი სამარცხენო როლსაც კისრულობენ.

*) ამ გვარ დროების ტარებას რომ ვერ აჩვენებდებიან მასწავლებლები, შეიკრიბებიან ხოლმე წარ კაცი ერთად რომელიმე სკოლაში და მის მაგიერათ, რომ სკოლის საქმეებზე იქიანიონ მსჯელობა, დენის სმაში ატარებენ დროს.

აი, ბატონებო, რა გზას ადვიან მომეტებული ნაწილი სოფლის მასწავლებლებსა სწორეთ იმ დროს, როდესაც ახალი სკოლის განხორციელებისათვის ერთგულობა, მხნეობა და გამპირახობა მართებთ, ყველაზე მეტათ თითონ მასწავლებლებთ.

ღიბს, სკოლისათნ ერთათ უნუგეშო სურათს წარმოადგენენ თეთი ჩვენი მასწავლებლები.

რა უნდა გააკეთოს სოფლის მასწავლებლებო, რომელსაც თავის დანიშნულება სოფლათ არ ესმის, როცა იგი იდეურათ არ არის გამსჭვალული ამ საქმით და მას არც სთაბადო მომზადება შესწევს ხალხის სამსახურისათვის. სოფლის მასწავლებელი ყოველივე ამ გვარ უნარს მოკლებულია, ის ხალხს ტუტულიათ ეყვედრინება*), ის ყველა სკოლებში დღევანდელს მომჩრტს კულტურულ მუშაობისათვის მოუზნადებელი აღმოჩნდა და მასწავლებლის ის მძიზე როლი, რომელიც ხალხის წინაშე დიდბთ პასუხისმგებლოა, მისთვის შეუდგრებელი გამოდგა.

ღიბს, სოფლის სკოლა და მასწავლებელი სამწუხარო სურათს წარმოადგენენ, რაიც დიდათ დამაფიქრებელია, თუ საქმეს კარგათ ჩაუყვირდებით. რა უშგელის? რა გზა გამოაცხლებს სოფლებს ამ საქმეში, რომ იქაც ცოტათა მინც კულტურული მუშაობა დაიწყოს და ახალ სკოლას თანდათანობით საფუძველი ჩაეყაროს?

ყველას კარგათ მოგხსენება, რომ იქ, სადაც სკოლას სთაბადო ცოდნით აღკურვილი და იდეურათ მომზადებული მასწავლებელი არა ჰყავს, იქ სახალხო განათლების საქმეს წარმატება ვერ ეღირსება.

მე ზემოთ ვსთქვი, რომ მომეტებული ნაწილი (97%) ჩვენი სოფლის მასწავლებლებისა სრულიად მოუზნადებლები არიან მეოქი, კულტურული მუშაობა სოფლათ არ შეუძლიან; თუ ეს ნაკლი არ იქნა სკოლიდან აცოდებული ისე შეუძლებელია სახალხო სკოლების გამოკოცლება და სოფლათ კულტურულ მუშაობის დაწყება დღევანდელ დროს.

ამ სახით მამ მასწავლებლების მომზადებაა საქირო. მათი მომზადება კი როგორ შეიძლება? მათთვის სპეციალურათ პედაგოგიური კურსების გამართეთ. სახალხო სკოლის მასწავლებელთათვის ამგვარ სპეციალურ კურსების გამართვაზე ეს ორი წელიწადია საზოგადოებაში აზრი წარმოიშო, მაგრამ ეს კი ვერაინ განახორციელა, და მიზეზათ იმას ასახლებდენ, რომ დღევანდელ რეაქციის დროს მოუხერხებელია ამ გვარ კურსების გამართვაო.

ამ გვარი კურსების მოწყობა სახალხო სკოლის მასწავლებელთათვის საშობათ (ორი კვირით) ვანიზარახა თბილისის სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობამაც,

*) „ყვედრინება“, ამ სიტყვას იმიტომ ეხმარობ, რომ მთავრობა თავის სკოლებში მომეტებულ ნაწილათ უეცრ მასწავლებლებს ჰგზავნის, სკოლა და მასწავლებელი ხალხს არაფერ სარგებლობას აძლევს, სკოლის მთავრობა კი ოფიციალურ ქალაქდებში ხსენიებს ანა და სოფელში სკოლაა დახატებული და მასწავლებელი გვეყავიო.

რაზედაც მოიწვევდა 200-300 მასწავლებელს და გამოცდილი ლექტორებიც სატახტო ქალაქებიდან უნდა მოეწვია, მაგრამ ეს ვერ განახორციელა სახალხო უნივერსიტეტმა მხოლოთ იმიტომ, რომ ხსენებულმა დაწესებულებამ 200-300 კაცისთვის უფასო თავშესაფარი და სასადილო ვერ იშოვნა.

ღიბსაც ამ გვარი საქმე, როგორიც არის მასწავლებელთათვის პედაგოგიური კურსების გამართვა, მუდამ და ყოველთვის დამარკოლებას განიცდის, მაგრამ ასეთი დამარკოლება აუცილებლათ უნდა დაიძლიოს და უეჭველათ წელსვე, ამ მკათათვის ნახევრადან, ან ოციდან მარიამობისთვის გავსლამდის მასწავლებელთათვის კურსები უნდა დაიწყოს; საქმეს თბილისის ყველა პრაგრესიულია დაწესებულებებმა დიდი თანაგრძობა უნდა გამოუხადან. დარწმუნებულები უნდა იყენენ, რომ მხოლოთ მასწავლებელთათვის გამართულ პედაგოგიური კურსებით (სხვა და სხვა მეცნიერებით) შეგვიძლიან მასწავლებლებში შევიტანათ ახალი აზრი, კულტურულ მუშაობისთვის მომზადდენ და უმოკმედობას მიცემული სკოლები გამოავაცოცხოთ.

კურსების გამართვა სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობამ უნდა იკისროს, რათაც უნდა დაუჯდეს, თავისი განზრახული აზრი სისრულეში უნდა მოიყვანოს. სხვა დაწესებულებებთან ერთად კურსების გამართვაში ტმხლობადეგის მოწაწიწობა უნივერსიტეტის გამგეობასთან ქალაქის შგით-მართველობამ უნდა მიიღოს.

როგორც მაგალითად კურსები თუ მოეწყობა 100-200 კაცისთვის ამათ ღამის გასათევათ ოთახები დასჭირდებთ, ამ გვარ უფასო ოთახების შოვნაში (მასწავლებელთათ თავშესაფარებლათ გამოდგება რომელიმე გიმნაზიის შუნაბა, ან და უნივერსიტეტის გამგეობამ ხელმოერვათ მიმართოს სასტუმრო-რესტორანების პროფ. საზოგ. თავისი შუნაბები დაუთმოს მასწავლებელთ) ქალაქის გამგეობა უნდა დაეხმაროს უნივერსიტეტის გამგეობას; მისთან საქირო იქნება მასწავლებელთათვის, რადგან მცირე ჯამაგრის იღებენ და შემლება არა აქვთ, დასაადილო-მათთვის უფასო სასადილო, ან იაფ-ფასიანი სასადილო-საწაფე. აქაც ქალაქის გამგეობა უნდა დაეხმაროს სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობას. უკანასკნელი დღესვე უნდა შეუდგეს ამ საქმის თაღარიგს; მან საუკეთესო ლექტორები უნდა მოიწვიოს სატახტო ქალაქებიდან.

მასთან სახალხო უნივერსიტეტმა, თუ ამას სისრულეში მოიყვანს, დღესვე ამაზე ნებართვა უნდა აიღოს და განცხადებებით ვაზუთების საშუალებით მიმართოს სახალხო მასწავლებლებს, თუ რამდენ კაცს აქვს ლექციაზე დასწრების სურვილი; როცა მასწავლებელთაგან ამ გვარ პასუხს მიიღებს, ამ რიცხვის და გვარათ შეუდგება ლექციების მოწყობის მარიამობის თვეში. ლექციების მოსმენა მასწავლებელთათვის, რასაკვირველია, უფასოთ ვერ მოხერხდება; რადგან ყველაფერი რომ შეუთბან იაფათ მოაწყოს გამგეობამ, ლექტორებს თავიანთ

გასამრჯელო უნდათ. ამისათვის მისწავლებულნი შეიძლება თეოდორატ 6 მარეთი ვალიხალოს, როგორც მოსკოვში გამართულ კურსებზე იყო შარშან. მაგალითად ლექციის მოსმენაზე უკანასკნელმა 100 კაცმა რომ განცხადოს სურვილი, შედგება ყველასნათ 600 მან; ამ ფულით ლექტორების მოწვევა შეიძლება.

მასწავლებელნი, რომელნიც ხალხის სამსახურით არიან გამსჭვალულნი და ცოდნა კი არ შესწევთ, ამ გვარის ლექციებზე უკანასკნელ თავის გროშასაც არ დაიშურებენ.

სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობამ არ უნდა დაიფიქსოს, რომ მისი კულტურული მოქმედება მარტო ქალაქ ადგილას არ არის საკმარისი; ასეთი მოქმედება სოფლათაც უნდა გადაიტანოს, იქაც უნდა განაცოცხლოს შენეებულნი აზროვნება.

კულტურული მუშაობა სოფლათ მისწავლებლის მომზადებით შეიძლება.

ვიქნებით იმედი, რომ სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობა არ დაიშურებს მეცადინეობას, რათა სახალხო მასწავლებელთათვის ხსენებული კურსები მოეწყოს ამ ზაფხულსვე.

კობე.

შენ იშენა.

(სარდაქციო ვალეგის წევრთა ს-სა და მ-ს სასახუხოთ.)

ჩვენი ამხანაგები ერთობ ბევრს ლაპარაკობენ ლიტერატურულ რიგიანობასა, ეთიკასა და გულწრფელობაზე, და სწორეთ ამ მხრით არის საინტერესო დასახელებულ ამხანაგთა უნერწუნა-განმარტება ლ. დ-ს Pro domos sua-ს გამო (იხ. „ნაპერწყალი“ № 21). ახ. ს-ი თავის მტიერ შენიშვნაში ერთობ ენაწყლიანობს. დეე, იმას-ლაათოს! ჩვენ ამას ყურადღებას არ მივაქცევდით, რომ ის არ შესდგომოდეს გულუბრყვილო თავის მართლებას და ცდლობს ამავე დროს ვითომ გაბათილოს ამხ. ლ. დ-ს მიერ ნათქვამი: „ჩემს გარდა, ყველა სხვა წევრები, გაილესენ ერთი წევრის პიროვნებაშია“. ახ. ს-ი სწერს: „სრული სიმათდეა მსოფლით ის, რომ შე განჯგაჯდე დადგენილების შინაარსი არ მასსოვს. ამიტომ არ მასსოვს არც ის, აღიარებს დადგენილება კულტურულ ჯეტონმამას და ამის გამო შე იძულებული ვარ ხმის მიტემისაგან ათვი შეეაკავო შეთქი“.

მართალია პარტიაში ნაციონალური საკითხი მიჩქ-მალული იყო დღემდე პრაქტიკულათაც და თეორიულათაც, მაგრამ დადგენილების მიღების დროს ის ყოველთვის იჩენდა თავს, და შემდეგ დადგენილება მის შესახებ ტარდებოდა ცხოვრებაში. შეიძლება ამხ. ს-ს დაიწყებოდა დადგენილების ესა თუ ის კერძო შეხედულება და არა მთელი დედა-აზრი, მთელი ალფა და იმეგა. მაგრამ არ შეიძლება მას არ ხსომებოდა თუ

რა იყო დადგენილებაში აღიარებული: ფართე საოლქო თეთი მარ თველობა თუ კულტურული ავტონომია. თუ დადგენილებათა ასეთი ღირებულებები ავიწყდება ამხ. ს-ს, როგორ შეუძლია იყოს ის რედაქციის კოლეგიის წევრთა და ორგანოს ხელმძღვანელთა? აშკარაა, აქ სხვაფერ არის საქმე, მაგრამ ჩვეყვით ქვეითი: „რაც შეუძლო შეთქვა ლ. დ-ს „სასმრებლით“, — განჯგმობს ს-ი — ეს მსოფლით ის, რომ „არა მრებლი“ — დადგენილება კულტურულ ჯეტონმამას აღიარებდეს შეთქი. ხლოდ მას შემდეგ კი, რადეცსე „ერთმა წევრმა“ კრებაზე დადგენილების შინაარსი სუბანათ გადამომცა (ერთმა წევრმა“ კი სთქვა კრებაზე, რომ ფართე ოლქობრეთი თეთი-მართველობა იგაუე კულტურული ჯეტონმამათა, ნუ თუ ამან დადგენი მეტი სხუთთა? მასდეს! არ.) მეტი საბუთი შენნად ლ. დ-ს მიწინადადებუე ახრს მიამიწინადადებ, მაგრამ შე არც ეს ვისურუე და გადაჭრით განჯგნაბდე: ვერ მიევიწრობა ვერც ერთ მხარეს, სანამ თეთი დადგენილებას არ წაეგითხვო შეთქი. ამ ჩემ გადაწყვეტილებას შე ბოლომდე მტკიცეთ (დაას, ბოლომდე! არ.) ვადევი და შეურუელოთ თავს ვევაგებდი ხმის მიტემისაგან, ასე წინადადებთ, მას შემდეგაც ვი, რადეცსე „ერთი წევრთა“ მეტრის სიტყვებით შეუხო ლ. დ-ს, სიადან შეუდლანდ ან უქანასჩენეს, თითქო ამის შემდეგ უარევაგი ჩემი შესეღულებ და საყვებით დაეუთანხმე სტატას.“

აი ასეთ განმარტებებზე ნამდვილ ზე-გამოქრლილია — „ფიცი მწამს და ბოლო მაკირებებს“ —ო. აიღეთ, ამხანაგო ს-ი „ციისკარი“ № 8-ი და იქ წაიკითხეთ მეხუთე სვეტზე რედაქციისაგან.

თუ თქვენ შეურყველოთ თავს იკავებდით ხმის მიცემისაგან ინციდენტის შემდეგაც, რად არაა მოხსენებული, რა ერთმა თავი შეიკავა ხმის მიცემისაგან, თუ ის კია ნათქვამი, რომ შენიშვნა ეკუთვნის რედაქციის ერთ წევრს. მაგრამ, შეიძლება, ესეც იგრე დაგაიფყდით, როგორც დადგენილება? აშკარა კია, რომ თქვენ უარევიეთ თქვენი „შეურყველი“ თავის დაქერა და „მტკიცეთ“ არ დაგიკავთ თქვენი შეხედულობა, რადგან დასთანხმებისათ „ერთ წევრს“ თქვენი შეხედულებისა და რწმენის წინააღმდეგ.

ამხ. მ-აცხლიან გაუწიწმბებია ამხ. ლ. დ-ს „Pro domos sua-ს.“ ის (მ-ა) ამბობს, ვითომ ამხ. ლ. დ-მა ვერ შეძლო კოლეგიისთვის პასუხი გეყვა და თეთი კოლეგიის წევრებს აბრალოთ „ერთ პიროვნებაში ვათქვეფხოსო“. ეს საღო კითხვის პირად კინკლაობაზე გადატანა მისთვის (ლ. დ-ს) უკანასკნელი თავშესაფარია, სიადნაც ის თავის პოზიციის გამაგრებას აპირებს და სხვა. სწორეთ საკვირველი მსჯელობათა? ამხ. მ-ს სურს კოლეგიასე წევრებს, მას პასუხი ვასცე, მხოლოდ კოლეგიის წევრებს კი არ უნდა შეეხო, თორემ ეს პირადი კინკლაობა იქნებოდა და სხ. ამხ. მ-ა, კოლეგია განყენებული რომ ხომ არ არის: ის შესდგება ამა თუ იმ პარტისაგან, და ის, რომ დახასიათოა აუცილებლობთ საკიროა შეეხო მის წევრებსაც. ამხ. ლ. დ-ც აგრე იქცევა სწორეთ, ის იმორენათაა „კრძო პობათა“ მოქმედებით დირტერესებული, რამოდენათაც ეს საღო კითხვის ეხება და

ნათელს ფენს, აქ არავითარი კინკლაობა არაა ლ. დ-ს მხრით; მხოლოდ თქვენის მხრით კი სიტყვის ბანზე აგდება და იმ მარყუქის კისრიდან გადაძრობის სურვილია, რომელიც ცნობილ ინკლინტის დროს გადაიცვით. ამხ. მ-ა სწერს, რომ ჩემი აზრები „ერთი პირის“ სასარგებლოთ არ უარმიყვიაო, არ ვეთანხმებოდი წერილის ავტორს და არც ესლა ვეთანხმები ერთი ადგილის გაგებაში, მაგრამ ტერმინებისათვის ბრძოლა არ იძლეოდა საბუთს წერილისთვის შენიშვნა გაგვეკეთებიაო. წერილში გამოთქმული აზრი არ ეწინააღმდეგებოდა „კომპეტენტურ დაწესებულების“ მიერ გამოთქმულ შეხედულებას და მეც ამისთვის მივეცი შენიშვნის მოხსნას ხმაო. რა გულბრძოლიაა! განა შეიძლება ტერმინების ასე ახეწათ ავლები?

ამიერ კავკასიის საოლქო თვითმართველობა და აქ მცხოვრებ ერთა კულტურული ავტონომია, დიხს, ტერმინებია, ისე როგორც ტერმინებია „რესპუბლიკა“, „მონარქია“ და სხ. ამ ტერმინებს ერთი მეორის ნაცვლათ ხმარება რომ ამ შეიძლება, ეს ყველამ იცის. ეს იცის აღბათ მ—ამაც.

შართი ოლქობრივი თვით-მართველობა და კულტურული ავტონომია, რომ ერთი და იგივე მცნება იყო, ეს აგრე იქმნებოდა აღნიშნული „კომპეტენტურ დაწესებულების“ დადგენილებაშიც. მაგრამ ყველამ იცის, რომ კულტურულ ავტონომიას თხოვლობს „ბუნდი“ და ფართე ოლქობრივ თვით-მართველობას ამიერ კავკასიისათვის რუს. სოციალ-დემოკრატია. ეს იცის აღბათ მ-ამაც, ორგანოს ხელმძღვანელმა. მაშასადამე „ერთი წევრის“ განმარტება არ იყო კომპეტენტურ დაწესებულების განმარტება და ის არ აღედა კოლეგიის წევრთ საბუთს, რომ მას დასთანხმებოდნენ, მგონი, ამხ. მ-ს ასსოვს თუ რა დიდი კამათი გამოიწვია მესამე დღეში ადრესის ერთმა ტერმინმა „**თვითმპყრობელობა**“ და რა დიდი ზეიმით იდგესასწაულეს კადეტებმა, როდესაც ეს ტერმინი ამოღებულ იქნა. არა გვგონია, ვინმე გარდა უკიდურეს მემარჯვენეებისა—ლუმის დასახელებულ დებატებს „პირად კინკლაობათ“ სთვლიდეს.

ამხ. მ-ა ამბობს, ცხარე სიტყვები აქ მოსატანი არ არისო, მე ვიცავდი კომპეტენტური დაწესებულების შეხედულებას და არა ერთი პირისასო.“ კარგი და პატიოსანი. მაგრამ კომპეტენტური დაწესებულების დადგენილებაში ლოვერის ფაჩრით, რომ ეძებოთ „**კულტურული ავტონომია**“ ვერ იპოვით; ეს იყო მხოლოდ იმ წერილში, რომელსაც „**ერთი წევრი**“ იცავდა; აშკარაა, დადგენილებას გადაუხვიეთ და მიემხრეთ „**ერთ წევრს**“ „ცხარე სიტყვების“ შემდეგ“.

ამბობთ, რომ, ლ. დ-ს შენიშვნის თავიდანვე წინააღმდეგი ვიყავიო; საკვირველია, ამხ. მ-ში იცოდა, რომ „**ქართველი ხალხი და ნაციონალიზმ**“-ში გამოთქმული აზრი არ ეთანხმებოდა დადგენილების შეხედულებას, მაგრამ ის მიემხრო ერთი „**წევრის აზრს**“ და

წინააღმდეგი იყო ლ. დ-ს შენიშვნის, როდესაც მას, როგორც კოლეგიის წევრს და პასუხის მგებელს დადგენილებისათვის, არ ჰქონდა ამის უფლება; ამხ. ს—ს დადგენილება არ ასსოვდა და ის თავს იქერდა, მხოლოდ ცხარე სიტყვების შემდეგ ერთოც და მეორეც მიემხრო „**ერთ წევრს**“ თავიანთ აზრების წინააღმდეგ, როგორც ეს ზვეით დაინახეთ,—აი, სწორეთ ეს არის ერთის პარონენებაში გალესვა, რომელიც ამხ. ლ. დ-მა აღნიშნა.

დასასრულ, არ შემიძლია არ შევნიშნო X-ს, რომელიც გაიძახოდა, რომ მე შევნიშნე ლ. დ-ს, რომ მას შენიშვნა გაეკეთებია თავის წერილისათვის „ფედერალისტების“ კამათის შესახებო, მაგრამ მან, როგორც რედაქციასში გახატონტულმა პირმა არ მიამტკია ყურადღებაო. კარგი და პატიოსანი. ვეკითხები ამხ. X-ს და მთელ კოლეგიას, სადაც ესლა ლ. დ-ლი არ არის, რათ არ გაუყეთეს შენიშვნა ამხ. შვარცის ფლეთონს „**ნაციონალური კითხვა და მუშათა კლასი**“? მე-მე („ნაპერ.“ №23) წერილში შვარცს მოჰყავს ბრიუმერის პარტიტიტის რეზოლიუცია და გადაჭრით აღიარებს, რომ **ავტრო-უნჯრეთელ სოციალ-დემოკრატების ნაციონალური პროგრამა** შეიძლება საერთო მუშათა კლასის სოციალურ პროგრამას შეუერთოო და ნაციონალური შინაარსი თავის კლასთა ბრძოლის საბოლოო მიზანს დაუკავშიროს და ასე ამ სახით **საერთაშორისო მუშათა კლასის ნაციონალურ პროგრამათ გამოვიტანოო** (ხაზს ჩვენ უსვამთ). რას ამბობს ეს პროგრამა? ეს პროგრამა აღიარებს ნაციონალურ-კულტურულ ავტონომიას ერთ სახელმწიფოს ფარგლებში მცხოვრებ სხვა და სხვა ერებისას და მათს ფედერატიულათ შეკავშირებას და შეთანხმებას... რომ ამის მგზავსი არაფერი არ არის დადგენილებაში და ეს ა'ც „ერთ წევრს“ დაუდასტურებია, მაგრამ შეიძლება იმიტომ არ უყეთებთ შენიშვნას, რომ ის „**ერთი წევრი**“ დღეს აქ აღარ არის!..

არისტოტილი.

**მოითხოვით ყველგან
საშუაქეთისო ქარხნის წჷპალი**

მ. ლალიძის ჭამხ.

გამო და არომატი მუხანიერი აქმს.

ქარხანასთან დეკორატიული მცენარეებით ლამაზთ მორთული აიფანია, სადაც შეიძლება ყინულოვით ცივი წყლის სმა.

ქარხნა იმეფება გოლოგინის პროსპექტზე,
მანთაშევის სახლში. ტელეფონი 411.

რედაქტორ-გამომცემელი ანთ. გიორგობიანი.